

Bertolt Brecht

ZADRŽITELNÝ VZESTUP ARTURA UIE

Hra o sedmnácti obrazech, prologu a epilogu

Přeložil Ludvík Kundera

c/o DILIA Praha

Otištěná verze je text opisu původního rukopisu; opis byl Brechtem korigován. Brecht hru už nepodrobil konečné revizi pro zveřejnění, protože se bezprostředně nepomýšlelo ani na knižní vydání, ani na inscenování hry. Na poslední stránce originálního rukopisu je Brechtovou rukou napsáno datum dokončení hry: 29. IV. 41, a jméno spolupracovnice: M. Steffinová.

E. H.

OSOBY:

Hlasatel

Flake

Caruther velkoobchodníci,

Butcher vůdcové Karfióltrustu

Mulberry

Clark

Sheet, majitel rejdařství

Starý Dogsborough

Mladý Dogsborough

Arturo Ui, vůdce gangsterů

Ernesto Roma, jeho pobočník

Ted Ragg, reportér "Staru"

Daisy z doků

Emanuelo Giri, gangster

Bowl, pokladník u Sheeta

Goodwill dva páni

Gaffles z městské správy

O'Casey, člen městské rady pověřený vyšetřováním

Herec

Květinář Giuseppe Givola, gangster

Hook, velkozelinář

Obžalovaný Fish

Obhájce

Soudce

Lékař

Žalobce

Mladý Inna, Romův důvěrník

Malý muž

Ignatius Dullfeet

Betty Dullfeetová, jeho žena

Tělesní strážci Artura Uie

Dogsboroughův sluha

Novináři

Gunmani

Zelináři z Chicaga a Cicera

Žena

PROLOG

Před plátěnou oponu předstoupí Hlasatel. Na oponě jsou mohutné nápisy: "Nové zprávy o dokové aféře" - "Boj o testament starého Dogsborougha a Dogsboroughovo doznání" - "Senzace ve velkém procesu se žháři skladů" - "Jak byl gangster Ernesto Roma zavražděn svými přáteli" - "Vydirání a zavraždění Ignatia Dullfeeta" - "Jak gangsteři dobyli města Cicera".

Za oponou bubny a činely.

Hlasatel Vážené publikum, chceme dnes před vás předstoupit
- tam vzadu, prosím, klid! -
s velikou historickou gangsterskou podívanou!
- Mladá paní, ustupte tam trošku stranou! -
Poprvé uslyšíte v této hře
pravdu o tak zvané dokové aféře.
Dále vám na vědomost dáme
Dogsboroughův testament, jeho doznání, jeho amen.
Vzestup Artura Uie za katastrofy na burzách.
Senzace v pověstném procesu se žháři skladů! Veliký krach!
Zavraždění Dullfeetovo! Justice v uvozovkách! Gangsteři doma
aneb: Jak odpraven byl Ernesto Roma!
Iluminovaný živý obraz v závěru:
Gangsteři v dobytém městě Ciceru!
Uvidíte zde v uměleckém zpodobení
gangsterský svět a jeho hrdiny, nad něž není.
Uvidíte mrtvé a uvidíte živoucí,
byvší, stále i nejsoucí,
ty od narození i ty, co jimi teprv se mají stát,
dobrý, starý, počestný Dogsborough například!

(Před oponu předstoupí starý Dogsborough.)

Srdce má černé, bílý vlas.
Ukloň se, zlotřilý starče, ohni vaz!

(Starý Dogsborough se ukloní a ustoupí do pozadí.)

Ten, koho dále uvidíte - hle, svou tvář už strká k nám -

(Před oponu předstoupí Givola.)

se svou hubou naolejovanou synteticky,
namísto koně vám kozla prodá vždycky.
Prý krátké nohy mívá lež!
Koukněte na něho! Jdeš!

(Givola ustoupí kulhaje do pozadí.)

Ted' přijde klaun nad klauny, Emanuelo Giri!
Ven s tebou, vylez ze své díry!

(Před opomou předstoupí Giri a pozdraví zvednutím paže.)

Jeden z největších hrdlořezů všech časů! Pryč s tebou!

(Giri rozhorleně odstoupí.)

A nyní to vrcholné, co každého uvede do úžasu!
Gangster všech gangsterů! Pověstný a známý
Arturo Ui! Jímž nebesa - ó pánbůh s námi! -
nás potrestala za naše hříchy a viny,
za naši slabost, hloupost a za zločiny!

(Před opomou předstoupí Ui a jde podél rampy.)

Na Richarda Třetího vzpomene si skoro každý.
Od dob červené a bílé růže
svět nezřel takového muže,
tak velikého ničemu a tak krvavé vraždy!
Vzhledem k tomu, vážené publikum,
hodlají herci vynaložit všechnen um,
ředitelství nechce šetřit výdaji, všichni přiloží ruce k dílu,
aby vše bylo předvedeno VE VYSOKÉM STYLU.
Je to však všechno skutečnost, věrná a ryzí,
neboť co tu dnes večer uvidíte, nebude vám nijak cizí,
nic z toho není vykonstruováno či vymyšleno,
cenzurováno či pro vás upraveno.
Celý svět ví o tom, co nyní ukážem:
je to gangsterská hra, předobře známá všem!

*(Zatímco hudba zesílí a přidruží se k ní rachot kulometu,
Hlasatel hbitě odstoupí.)*

I.

City. Vystoupí pět velkoobchodníků, vůdci Karfióltrustu.

Flake Prokleté časy! Jak by Chicago,
to staré dobré děvče, objevilo
v své kapse díru, pro mléko jdouc ráno
a hledalo teď pracně ve strouze
své centíky.

Carther Ted Moon mě tuhle pozval
- a se mnou asi osmdesát jiných -
na holoubátka. Dostavit se k němu,

byli bychom tam našli leda ještě
licitátora. Od nadbytku k bídě
se přechází dnes rychleji, než stačíš
třeba jen zblednout. Zelinářské loďstvo
ještě jak kdysi přes patero jezer
se blíží k městu, ale zákazníci
už nejsou.

Butcher Jako by se snesla noc
k nám v pravé poledne!

Mulberry I Clive a Robber
šli do dražby!

Clark I Wheeler už je bankrot -
ten import ovoce, tak staroslavný!
Garáže Dicka Havelocka - totéž!

Caruther A kde je Sheet?

Flake Ten nemohl dnes přijít,
od banky k bance lítá.

Clark Co - i Sheet?

(Pomlka)

Zkrátka a dobře: obchod s karfiólem
je v tomto městě na dně.

Butcher Hlavu vzhůru,
páni! Kdo ještě není mrtev, žije!

Mulberry Nebýt už mrtev neznamena žít.

Butcher Načpak tak černě, páni? Každý ví,
že ve svém základě skrz naskrz zdravé
je naše odvětví! Vždyť je to žrádlo
pro milióny! Ať je krize: město
chce čerstvou zeleninu. Má ji mít!

Caruther Co drobná zelinářství?

Mulberry Špatné je to.
Zákazník kupuje už jen půl hlávky,
a ještě na dluh!

Clark Karfiól nám shnije!

Flake Jen pro tu kurióznost podotýkám:

v předsíni čeká chlapík jménem Ui...

Clark Snad ne ten gangster?

Flake Osobně. On čichá mršinu. Chtěl by s ní hned vejít ve styk. Ernesto Roma, jeho pobočník, myslí, že zelináře přesvědčit lze, že velmi nezdravé je kupovat karfiól jiný nežli náš. Prý obrat lze zdvojnásobit, neboť zelinář raděj si ještě koupí karfiól než rakev.

(Rozmrzelý smích)

Caruther To je vskutku nestoudnost.

Mulberry *(se směje zplna hrda)*
Kulometry a bomby! Zbrusu nové prodejní ideje! Hle, čerstvá krev v obchodě s karfiólem! Proslechlo se, že máme špatné spaní! Pan Arturo Ui hned spěchá nabídnout nám svoje služby! Tak teď už zbývá jenom ten či ještě Armáda spásy. Kde se vaří líp?

Clark Uiova polévka je jistě vřelejší.

Caruther Vyhodit!

Mulberry Ale zdvořile! Kdož ví, jak daleko to s námi dojde!

(Smějí se.)

Flake *(Butcherovi)*
Co je s tou městskou půjčkou? Jednal Dogsborough?
(Ostatním)
Butcher a já jsme něco upekli, co pomůže nám přestát mrtvou dobu finanční tísně. Naše myšlenka je jednoduchá: proč by město, jemuž platíme přece daně, nemělo nás vytáhnout z bryndy - půjčkou na výstavbu přístavních hrází? Zelenina by tak laciněj dostala se do města. A starý Dogsborough by nám to mohl

zařídít. Zakročil už Dogsborough?

Butcher Zdráhá se prosazovat naši věc.

Flake Zdráhá? Nic pro nás nechce udělat?
On, jenž byl zvolen za přístavní okres?

Caruther Volební fond mu krmím rok co rok!

Mulberry U Sheeta, k čertu, býval kantýnským!
Než se dal na politiku, tak jedl
chléb trustu! To je černý nevděk! Flaku!
Co jsem ti říkal? Slušnost vymřela!
Ne nedostatek peněz, ale slušnosti!
Lod' klesá ke dnu, cpou se z ní a klejí,
přátelství mizí, otrok bouří se
a starý usměvavý kantýnský
nám ukazuje velká chladná záda.
Kam v časech krize mizíš, morálko?

Caruther Že Dogsborough? To jsem si nemyslel!

Flake Jak vymlouvá se?

Butcher Že prý návrh - - -
smrdí.

Flake Co na něm smrdí? Stavět hráze přece
nesmrdí. To je práce. Chléb a práce
pro spoustu lidí!

Butcher On prý pochybuje,
že budem stavět hráze.

Flake Hanebnost!

Butcher Že nechcem stavět?

Flake Ne, že pochybuje!

Clark Tak ať nám tedy půjčku probojuje
jiný muž.

Mulberry Jiní nejsou.

Butcher Není tady
dnes druhý Dogsborough. Však buďte klidni!
Ten muž je dobrý.

Clark Nač?

Butcher Ten muž je čestný!
Ba více: je to o něm známo!

Flake Žvásty!

Butcher Toť jasné. Myslí na svou pověst!

Flake Jasné?
Potřebujeme městskou půjčku. Basta.
Pověst je jeho věc.

Butcher Je tomu tak?
Myslím, že je to naše věc. Vždyť půjčku,
při níž se nikdo na nic neptá, může
zprostředkovat jen čestný člověk, na němž
chtít doklady je téměř neslušné.
A takový je Dogsborough. To sedí!
Staříček Dogsborough je naše půjčka.
Proč? Věří mu. Kdo v Boha dávno, dávno
nevěří, věří ještě v Dogsborougha.
Práskaný Jobber, který advokáta
bez advokáta nenavštíví, schoval by si
poslední mince k němu do zástěry,
kdyby ji viděl ležet na šenku.
Toť metrák poctivosti! Osmdesát
let prožil bez záchvěvu slabosti!
Takový muž má pro nás cenu zlata,
zvláště když chceme stavět hráze, a to
poněkud pomaloučku.

Flake Dobrá, Butchere,
má cenu zlata. Je to hotové,
když za nějakou věc se postaví.
Za naši věc se ale nestaví!

Clark On ne! Leč: "Město není dojná kráva!"

Mulberry Anebo: "Každý městu, město sobě!"

Caruther Odporné! Bez humoru!

Mulberry Názor mění
snad ještě vzácněji než košili.
Pro něho město není kámen, dřevo,
kde bydlí lidé s lidmi, kde se rvou
o bifteky a nájem, nýbrž cosi
až biblického. Vždycky se mi přičil.

Clark A v hloubi srdce nešel s námi nikdy.

Čím je mu karfiól! Čím transport zboží!
Ať třeba zelenina v celém městě
shnije. On nehne prstem! Naše peníze
volební fond mu plní devatenáct
let. Nebo dvacet snad? Ten celý čas
karfiól viděl jenom na talíři!
A nikdy nebyl ani v garáži!

Butcher Tak jest.

Clark Tož k čertu s ním!

Butcher Ne, k čertu ne!
Jen k nám s ním!

Flake Clark řek jasně, že ten muž
nás chladně zavrhuje.

Butcher Clark však řekl
i jasně, proč.

Clark O ničem nemá zdání!

Butcher V tom je to! Poznání mu chybí! Dogsborough
neví, jak cítíme se ve své kůži.
Otázka tedy zní: jak dostat ho
do naší kůže? Co s ním udělat?
Musí být poučen a zpracován.
Poslyšte, měl bych takovýto plán!

*(Objeví se nápis vyvolávající v paměť události nedávné
minulosti.)*

II.

Před plodinovou burzou. Sheet a Flake v rozhovoru.

Sheet Od čerta k ďáblu lítal jsem. Pan čert
prý odejel. Pan ďábel byl zas v lázních.
Člověk už vidí jenom záda přátel!
Nežli se bratr setká s bratrem, koupí
si obnošené holínky, jen aby
ho nemoh pumpnout! Staří partneři
se bojí navzájem a před radnicí
se oslovují smyšlenými jmény!
A celé město zašívá si kapsy.

Flake A co můj návrh, Sheete?

- Sheet** A bych prodal?
To neudělám. Chcete za spropitné
jídlo a ještě za spropitné dík!
Raději smlčím, co si o vás myslím.
- Flake** Víc nikde nedají.
- Sheet** A moji přátelé
nedají víc než jiní, to já vím.
- Flake** Peníze zdražily.
- Sheet** A nejmíc pro toho,
kdo je má zapotřebí. Kdo to je,
ví nejlíp jeho přítel.
- Flake** Rejdařství
už neudržíš.
- Sheet** A ty víš, že mám
i ženu navíc, kterou možná pak
už také neudržím.
- Flake** Prodáš-li...
- Sheet** ... tak na rok odklad. Jenom bych rád věděl,
nač chcete moje rejdařství.
- Flake** Že bychom
ti třeba v trustu rádi pomohli,
to nešlo by?
- Sheet** Ne. To mi nenapadlo.
Kam jsem dal hlavu? Že jsem nevzpomněl si,
že byste chtěli pomáhat, a nejen mě odřít!
- Flake** Z bryndy, Sheete, nepomohou
ti hořkosti, ať míří kamkoli.
- Sheet** Aspoň to nepomůže bryndě, Flaku!
- (Kolem se courají tři muži, gangster Arturo Ui, jeho
pobočník Ernesto Roma a jeden tělesný strážce. Ui míjeje
Flaka upřeně na něho hledí, jako by očekával, že bude
osloven, a Roma se po Flakovi na odchodu rozezleně otočí.)*
- Kdo je to?
- Flake** Gangster Arturo Ui - co kdybys

nám to tak prodal?

Sheet Zdálo se, že dychtí
po rozmluvě.

Flake *(s bojácným úsměvem)*
To jistě. S nabídkami
prodávat s browningem náš karfiól
nás přímo pronásleduje. Teď chodí
takových po městě už celá řada.
Jak městem šlo by malomocenství,
jež užírá mu prst, pak ruku, rámě.
Odkud se bere, nikdo neví. Zdá se,
že z přehluboké díry. Vypálit
ty loupeže, to hrůzné zabíjení,
výhrůžky, vydírání, únosy!

Sheet *(ostře na něho pohlížeje)*
A rychle! Je to nákaza.

Flake Co kdybys
nám to tak prodal?

Sheet *(ustupuje a prohlíží si ho)*
Ano, souhlasí,
podobnost by tu byla. Myslím s těmi,
co šli tu kolem, v neveliké síle,
leč prostě zde, spíš tušení než zřejmí:
tak na dně rybníků lze vidět větve,
zelené, plné bahna - hadi možná,
asi však větve, nebo přec jen ne?
Tak podobáš se tomu Romovi,
nic ve zlém. Teď, když oba jsem vás viděl,
jak bych si dříve byl už toho všiml,
však nechápal - a nejen u tebe.
Řekni mi ještě jedenkrát: "Co kdybys
nám to tak prodal?"... I ten hlas... Ne, řekni
spíš: "Ruce vzhůru!" To tím přece myslíš.
(Zvedne ruce vzhůru.)
Zvedám je. Rejdařství mi budiž vzato!
Kopanec nebo dva mi dejte za to!
Spíš dva, toť víc - a líp mě přemůžeš!

Flake Zbláznil ses, člověče!

Sheet Ó kéž, ó kéž!

III.

Zadní místnost v Dogsboroughově hostinci. Dogsborough a jeho syn vyplachují sklenice. Vystoupí Butcher a Flake.

Dogsborough Neudělám to! Nadarmo sem jdete!
Váš návrh smrdí mi jak shnilá ryba.

Mladý
Dogsborough Tatínek odmítá jej.

Butcher Tečku za tím!
Řekls nám ne. Tak dobrá, tedy ne.

Dogsborough Smrdí to. Takovéto hráze znám.
Ne, ne.

Mladý
Dogsborough Tatínek říká ne.

Butcher Tak tečka.

Dogsborough Viděl jsem nerad, kudy jdete. Město,
to není dojná kráva, kterou kdekdo
si podojí. Byť je váš obchod, ksakru,
docela zdravý.

Butcher Co jsem říkal, Flaku?
Vidíte černě.

Dogsborough Vidět černě, to je
vždy zrádné. Vpadáte si sami do zad,
chlupci. Co prodáváte? Karfiól.
To je jak chléb a maso. Člověk k tomu
chce zeleninu. Biftek bez cibule,
skopové bez fazolí - sbohem, hoste,
už nepřijde! Je ovšem leckdo nyní
poněkud v úzkých. Váhá, přemýšlí,
nežli si třeba koupí nový oblek.
Netřeba se však obávat, že město
- zdravé jak vždy - by nesehnalo centík
na zeleninu. Hlavu vzhůru, hoši!

Flake Tvůj hlas je blahodárný, Dogsborough.
Dává nám odvalu.

Butcher Je téměř divné,
že jsi tak optimistický a pevný,
co se tkne karfiólu. S pravdou ven:

nepřicházíme k tobě bez úmyslu.
Ne, starý, to je odbyté, s tím nic,
neboj se. Něco příjemnějšího.
Doufáme aspoň - Dogsborough! Náš trust
zjistil, že právě nyní, letos v červnu,
dvacet let uplynulo ode dne,
kdy - po předlouhá léta znám nám jako
kantýnský v jedné z našich firem - odešel
jsi od nás věnovat se zájmu města.
Bez tebe město nebylo by tím,
čím je. A Karfióltrust rovněž ne.
Mám radost, že jej zdravým shledáváš,
v svém jádře zdravým. Neboť právě včera
jsme usnesli se k tomu výročí -
co důkaz, jak si vřele vážíme tě,
a že se stále ještě v hloubi srdce
cítíme být ti nějak zavázáni -
že nabídнем ti ze Sheetova rejdařství
většinu akcií - za dvacet tisíc,
což není ani půlka jejich ceny.
(Položí na stůl balík akcií.)

Dogsborough Co tohle?

Butcher Řeknu ti to otevřeně:
naš Karfióltrust nemá nijak zvlášť
citlivé dušinky v svých řadách, ale
když jsme tam na tu naši hloupou žádost
o půjčku slyšeli tvou odpověď,
poctivou, čestnou, bezohledně přímou,
zkrátka a dobře celý Dogsborough,
někteří z nás, já neříkám to rád,
až slzeli. "Vidíte," pravil jeden -
neboj se, Flaku, kdo, to nepovím -
"na pěkné scestí jsme se dostali!"
Nastala krátká přestávka a pak
přišel ten návrh zcela přirozeně.

Dogsborough Co za tím vězí, Flaku, Butchere?

Butcher Co vězelo by za tím? Je to návrh!

Flake A velmi radostně se vyřizuje.
Jak symbol počestného občana
a legendární mocný muž zde stojíš
a nevyplachuješ jen sklenice,
ne, naše duše též! A přitom nejsi
bohatší, nežli jsou tví běžní hosté.
To dojíímá.

Dogsborough Já nevím, co bych řekl.

Butcher Mlč. Balík schovej! Počestnému muži
to přijde vhod! Vždyť cestou poctivosti
tak často vagón zlata nepřijíždí!
A zde tvůj syn: prý dobré jméno platí
víc nežli pěkné konto v bance. Nu,
on kontem nezhrdne snad. Vezmi si to!
Za tohle nám snad nebudeš mýt hlavu!

Dogsborough Sheetovo rejdařství!

Flake Je odtud vidět.

Dogsborough (*u okna*)
Tam dvacet let se dívám.

Flake Na to mysleli jsme.

Dogsborough Co Sheet, co ten?

Flake Chce pracovat teď v pivě.

Butcher Tak platí?

Dogsborough Je to všechno hezké, krásné,
to vaše povídání, ale lodě
se jen tak nerozdávají.

Flake To jistě.
Těch dvacet tisíc se nám třeba hodí,
když to s tou půjčkou nyní ztroskotalo.

Butcher Neradi bychom svoje akcie
veřejně právě nyní nabízeli...

Dogsborough To už zní líp. To není špatný obchod.
Jen jestli nepojí se k tomu ještě
nějaké zvláštní podmínky...

Flake Ne, žádné.

Dogsborough A dvacet tisíc říkáš?

Flake Příliš moc?

Dogsborough Ne, ne. To totéž rejdařství by bylo,
kde býval jsem malým kantýnským.
Čertovo kopýtko v tom není žádné...?
A půjčku pustili jste z hlavy?

Flake

Zcela.

Dogsborough Skoro bych si to rozmyslel. Co, chlapče, to pro tebe by bylo! Už jsem myslel, že jste se našňupli! A teďka tohle! Tak vidíš, chlapče: poctivost se někdy i vyplatí. Ba, máte pravdu. Chlapec - až nebudu - víc nežli dobré jméno nezdědí. Tak. A tolik zla jsem viděl, jež způsobila bída!

Butcher

Kámen ze srdce nám spadne, přijmeš-li. Pak mezi námi nižádná pachut' nezbude, víš, po tom tak hloupém návrhu! A mohli bychom v budoucnu slyšet, co nám radíš ty, jak počestně a čistě překonat ten mrtvý čas, jenž brzdí nám teď obchod. I tvůj by to byl obchod, také ty bys byl pak činný v karfiólu. Dojednáno?

Dogsborough (*uchopí jeho ruku*)
Tož tedy ano!

Mladý

Dogsborough Otec říká ano.

(*Objeví se nápis.*)

IV.

Sázková kancelář na 122. ulici. Arturo Ui a jeho pobočník Ernesto Roma, provázeni tělesnými strážci, naslouchají rozhlasovým dostihovým zprávám. Vedle Romy Daisy z doků.

Roma Měl by ses, Arturo, už zbavit té své zahnědlé trudnomyslnosti, toho tak nečinného snilkovství, vždyť město už o tom mluví.

Ui

(*hořce*)

Kdože mluví? Nikdo. Město je bez paměti. Krátký život je dán tam slávě. Měsíc bez kraválu - a dvacet přestřelek je vymazáno! I mezi svými!

Roma Hoši začínají
být drzí, co se nedostává peněz.
A co je horší: nečinnost je kazí.
Muž, který do karet jen střílí, chátrá.
Nerad už chodím do hlavního stanu.
Je mi jich líto. Chci říct: "Zítřka rozjedem to!"
vidím však jejich pohledy a mlčím.
Tvůj plán s tou zeleninou přece tolik
sliboval. Proč s tím nezačít?

Ui Ted' ne.
Ne zdola. To by bylo předčasné.

Roma "Předčasné!" Čtyři měsíce už tady
sedíš, co poslali tě z trustu domů.
Jen dumáš. Plány! Plány! Pokusy -
tak kusé! Návštěva v tom trustu zlomila
ti páteř. A ten malý incident
u Harpera v bance s těmi policajty
ti leží v žaludku.

Ui Vždyť stříleli!

Roma Do vzduchu! Nezákonně.

Ui O vlásek,
jen o dva svědky míň, a seděl bych
ted' v chládku. A ten soudce! Ani špetku
uznání.

Roma Kvůli zelinářským krámům
tě strážník nestřelí. Jen kvůli bankám.
Arturo, koukej, začnem s jedenáctou
ulicí. Okna na sta střepin, potom
petrolej na karfiól, zařízení
rozsekat do kamen! A probijem se
až dolů k sedmé ulici. A za pár
dní bude Manuelo Giri vcházet
s růžičkou v klopě do krámů a slíbí
ochranu. Deset procent z obratu.

Ui Ne. Já sám potřebuji ochranu.
Před policií, před soudci mě chraňte
a potom budu chránit já. Lze začít
jen nahoře.
(*Chmurně*)

Jsem zcela bezprávný,
nemám-li soudce v kapse, totiž jestli
on nemá v kapse něco ode mne.
Jinak mě při nejmenším vloupání

zastřelí klidně každý policajt.

Roma Tož zbývá Givola. Ten na sto honů vždy cítí svinstvo. Karfióltrust, říká, má "povědomý pach". Ten nemýlí se. Když tehda Dogsborough prý doporučil poskytnout trustu půjčku, byly to snad zčásti klepy. Od té doby leccos se šušká o čemsi, co nestaví se a co by vlastně už se stavět mělo. Na druhé straně Dogsborough byl pro to a proč by tento starý, vzorný žáček měl prosazovat to, co zasmrádá? Však tam jde Ragg, reportér ze Staru, ten ví o těchhle věcech vše. Hej! Těbůh, Tede!

Ragg *(poněkud opile)*
Hejhola! Těbůh, Romo, Těbůh, Uii!
Jak vypadá to v Capuii?

Ui Co míní?

Ragg Jen tak. To byla malá ves, kde velká armáda přišla vniveč. Nečinností, luxusem, špatným výcvikem.

Ui Jdi ksakru!

Roma *(Raggovi)*
Jen klid! A řekni: jak to bylo s půjčkou pro Karfióltrust, Tede!

Ragg Copak, copak?
Jste obchod s karfiólem? Už to mám! Vy chcete od města taky půjčku. Směr: pan Dogsborough! Starý to prosadí.
(Napodobuje starce.) "Má odvětví v jádře tak zdravé, nyní ohrožené, snad zhynout?" V městské radě nezůstane pak ani oko suché. Každý soucítí hned s karfiólem, s kusem sebe sama. Arturo, s browningem se nesoucítí!

(Ostatní hosté se smějí.)

Roma Nedráždi ho dnes, není v náladě.

Ragg To lze si představit. Prý Givola už Al Capona žádal o práci.

Daisy z doků (*velmi opile*)

Ty lžeš!
Giuseppa vypusť ze hry!

Ragg

Daisy z doků!
Napořád nevěstinka kulhavého Givoly?

(Představuje ji.)

Čtvrtá vedlejší nevěsta třetího vedlejšího pobočníka
jedné (*ukáže na Uie*) - rychle zapadající hvězdy druhé velikosti!
Ó rmutný úděl!

Daisy z doků

Zacpěte mu hubu!

Ragg

Potomstvo na gangstera zapomene!
Vždy k novým hrdinům se obrací
vrtkavý dav. Včerejší hrdina
zapadne. Jeho zatykač jen žlutne
v prašnotě archivů. "Nerozdával jsem
zlé rány?" - "Kdy?" - "No, kdysi!" - "Ach z těch ran
jsou dávno jizvy! Nejkrásnější jizvy
se rozutečou s jejich nositeli! -
"Tak ve světě, kde se tak rychle tratí
vše dobré, nezůstane ani po zlých skutcích
maličký svědectví?" - "Ne!" - "Shnilý svět!"

Ui

(zařve)
Zacpat mu hubu!

Ragg

(bledne)
Žádné hrubosti
se žurnalisty, Uii!

(Hosté vyplašeně povstali.)

Roma

(tlačí Ragga ven)
Jdi už domů,
řekls mu dost. Jdi, rychle.

Ragg

(odchází pozpátku, nyní pln strachu)
Na shledanou!

(Místnost se rychle vyprazdňuje.)

Roma

Arturo, jsi moc nervózní.

Ui

Ti chlapi
jak s hovnem se mnou jednají.

Roma To kvůli
tomu, že mlčíš.

Ui (*chmurně*)
Proč už nejde Giri
s tím prokuristou od Karfióltrustu?

Roma Měl být s ním tady ve tři hodiny.

Ui A co má Givola s Al Caponem?

Roma Nic vážného. Al Capone jen byl
u něho v květinářství pro věnce.

Ui Pro koho věnce?

Roma Nevím. Pro nás ne.

Ui Nejsem si jist.

Roma Dnes vidíš všechno černě.
Nikdo se o nás nestará.

Ui Však právě.
Před hovnem mají větší respekt. Givola
při prvním neúspěchu upláchne.
Při prvním úspěchu s ním zúctují,
přísámboh!

Roma Giri!

*(Vstoupí Emanuelo Giri se zchátralým individuem jménem
Bowl.)*

Giri To je on!

Roma (*Bowlovi*)
Tak ty
jsi Sheetův prokurista?

Bowl Byl jsem jím.
Do minulého týdne, šéfe. Nežli
ten pes...

Giri Vše, co čpí karfiólem, nenávidí.

Bowl Ten Dogsborough...

Ui *(rychle)*
Co je s ním? Co s ním je?

Roma Co měl jsi společného s Dogsboroughem?

Giri Však proto ho sem táhnu!

Bowl Dogsborough
mě vyhodil.

Roma Z Sheetova rejdařství?

Bowl Ne, ze svého. Už od začátku září
je jeho.

Roma Co?

Giri Sheetovo rejdařství -
toť Dogsborough. Bowl seděl u toho,
když Butcher z trustu dával starému
nadpoloviční podíl akcií.

Ui No a?

Bowl A je to hanba...

Giri Šéfe, nechápeš?

Bowl ...že tučnou půjčku pro Karfióltrust
navrhl Dogsborough...

Giri ...a potají
sám v trustu seděl!

Ui *(jemuž začíná svítat)*
To je korupce!
Ten Dogsborough má máslo na hlavě!

Bowl Karfióltrustu bylo půjčeno,
šlo to však přes rejdařství. Přese mne.
A já jsem podepsal za Dogsborougha,
ne za Sheeta, jak navenek se zdálo.

Giri No, to je šlágr! Starý Dogsborough!
Ta rzivá firma! Bodrý, poctivý
mačkatel rukou, odpovědnost sama!
Nepromokavý, nepodplatný stařec.

Bowl Však já mu ukážu, mě vyhazovat
pro úplatky, když sám... ten pes!

Roma Jen klid!
Jsou kromě tebe ještě jiní, jimž
se vzpění krev, když tohle uslyší.
Co myslíš, Uii?

Ui *(Bowlovi)*
Odpřísáhne?

Giri Jistě.

Ui *(překotně vstávaje)*
Dohlídnout na něho! Jdem, Romo! Kšefty
teď cítím já!
(Rychle odchází, následován Romou a tělesnými strážci.)

Giri *(plácne Bowla po zádech)*
Uvedls, Bowle, možná
kolečko do pohybu, které nám...

Bowl A prachy...

Giri Bez obav! Já šéfa znám.
(Objeví se nápis.)

V.

Dogsboroughovo venkovské sídlo. Dogsborough a jeho syn.

Dogsborough Ten zámeček jsem nikdy neměl přijmout.
Že jsem si napůl nechal darovat
ty akcie, to nelze napadat.

Mladý

Dogsborough Ne, absolutně ne.

Dogsborough Že za půjčkou
jsem stál, když na své vlastní kůži zjistit
jsem mohl rozklad kdysi kvetoucího
odvětví obchodu, to nebyl podvod.
Špatné jen bylo to, že v naději
na zisky z rejdařství jsem přijal
tenhle ten zámeček už tehdy, když
jsem navrhoval půjčku, jednaje tak
potají ve své vlastní věci.

**Mladý
Dogsborough** Ano,
tatínku.

Dogsborough Toto byla chyba nebo
se za ni může považovat. Chlapče,
ten zámeček jsem neměl přijmout.

**Mladý
Dogsborough** Ne.

Dogsborough Padli jsme do léčky, můj synu.

**Mladý
Dogsborough** Ano,
otče.

Dogsborough Ten balík akcií, to bylo
jak slaní krabi, které šenkýř zdarma
předkládá, aby hosté ukojili
laciný hlad a dostali tak žízeň.
(Pomlka)
Ten dotaz v radě o výstavbě hrází
se nelíbí mi. Půjčku spotřebovali -
bral Clark, bral Butcher, Flake a Caruther,
a bohužel jsem bral i já a dosud
ani gram cementu! A je jen štěstí,
že na Sheetovo přání o té věci
jsem nešířil se, takže nikdo neví,
že mám co dělat s tímto rejdařstvím.

Sluha *(vstoupí)*
Volá pan Butcher od Karfióltrustu.

Dogsborough Jdi, chlapče, ty!

(Mladý Dogsborough odejde se sluhou. Z dálky slyšet zvony.)
Co Butcher moh by chtít?

(Dívá se z okna.)
To u zámečku tyhle topoly
mě lákaly. A pohled na jezero
jak stříbro, než se z něho razí mince.
A že tu není nakyslý pach piva.
I jedle oku lahodí, zvláště vrcholky.
Šedozelené. Prašné. Kmeny barvy
telecí kůže, již se užívalo
při narážení sudů. Rozhodly to
však topoly. Ba, topoly. Hm. Dnes

je neděle. A zvony zněly by
pokojně, nebýt lidské zlovůle.
Co chce ten Butcher tady v neděli?
Ten zámeček jsem neměl...

Mladý
Dogsborough *(se vrací)*

Butcher říká,
že v radě se dnes v noci žádalo
prošetřit, jak je tomu se stavbou
těch nových hrází! Je ti něco, otče?

Dogsborough Mé kapky!

Mladý
Dogsborough Zde!

Dogsborough A co chce Butcher dělat?

Mladý
Dogsborough Přijít sem.

Dogsborough Sem? Ne, nemohu ho přijmout.
Není mi dobře. Moje srdce.
(Povstane pateticky.)

Nemám
s tím pranic společného. Přímou cestou
šedesát let jsem šel, to celé město ví.
Nemám nic společného s těmi lstmi.

Mladý
Dogsborough Ano. - Je ti už lépe?

Sluha *(vstoupí)*
V hale čeká
jistý pan Ui.

Dogsborough Ten gangster!

Sluha Jeho snímek
byl v novinách. Prý jde od pana Clarka
z Karfióltrustu.

Dogsborough Hned ho vyhod' ven!
Kdože ho posílá? Pan Clark? Och, k čertu!
Gangstery posílá mi na krk? Musím
ted'...

(Vstoupí Arturo Ui a Ernesto Roma.)

Pane Dogsborough...

Dogsborough Hned ven!

Roma Nono!
Ne zbrkle! Dnes je neděle, či ne?

Dogsborough Říkám vám: ven!

Mladý Dogsborough Můj otec říká: ven!

Roma Zhola nic nového, i když to řekne zas.

Ui *(nepohmutě)*
Pane Dogsborough...

Dogsborough Sem, sluhové!
Pro policii!

Roma Raději postůj, synku!
Na chodbě může být pár mládenců
a špatně by ti rozuměli.

Dogsborough Násilí?

Roma Ne, příteli! Jen trošku důrazu!

(Ticho)

Ui Víím, pane Dogsborough, že neznáte mě.
Nebo jen z doslechu, což je už horší.
Před vámi stojí zneuznaný muž.
Očerněn závistí je jeho obraz.
Cíl jeho snah je zkreslen podlostí.
Když před čtrnácti lety jako prostý
syn předměstí a nezaměstnaný
jsem započal svou zdejší kariéru
- a nebylo to bez úspěchů - měl jsem
jen sedm hodných hochů, bez prostředků,
leč odhodlaných vyříznout kus masa
z každické krávy, kterou pánbůh stvořil.
Nu, nyní je jich třicet a jsou v růstu.
Co Ui chce ode mne? se asi ptáte.
Já nechci mnoho. Jenom jedno: nechci
být zneuznaný! Vykřičen být nechci
jak dobrodruh a šejdíř a tak dál.

(Pokašlávání.)

Alespoň ne u policie, které
jsem si vždy vážil. Proto tu teď stojím
a prosím vás - a prosím nerad - za mne
přiložit slovíčko, když bude třeba.
U policie.

Dogsborough *(jako by nevěřil sluchu)*

Snad ne zaručit se?

Ui Bude-li třeba. Záleží to na tom,
zda v dobrém vyjdem se zelináři.

Dogsborough Co máte společného s tímto odvětvím?

Ui K tomu se dostanu. Jsem odhodlán
je chránit. Proti různým přehmatům.
Násilím třeba.

Dogsborough Zelinářský obchod
odnikud není ohrožován, myslím.

Ui Až dosud. Vidím ale dál a ptám se:
Jak dlouho v takovémto městě, kde
je policie líná, korupční,
zelinář bude prodávat své zboží
v klidu a pokoji? Či nezničí
hanebná ruka zítra ráno už
mu krám a neuloupí pokladnu?
Nechtěl by za maličkou odměnu
už dnes se těšit silné ochraně?

Dogsborough Myslím, že spíše ne.

Ui Což svědčilo by
o tom, že neví, co je pro něj dobré.
Toť možné. Zelinář je pilný, ale
i tupý; čestný, ale bez perspektiv.
Vedení potřebuje. Vůči trustu
bohužel nezná zodpovědnost, ač
mu vděčí za vše. Pane Dogsborough,
i zde mám poslání. I trust dnes musí
být chráněn. Líní poplatníci ven!
Plat' - nebo zavři krám! Ať slaboch třeba
ztroskotá. To je zákon přírody!
Karfióltrust mě zkrátka potřebuje.

Dogsborough Co já s tím? Se svým zajímavým plánem
jste na nepravé adrese, můj pane.

Ui K tomu se vrátím. Vám je třeba hlavně:
mít v trustu pěsti! Třicet odhodlaných
mládenců pod mým hlavním velením!

Dogsborough Nevím, zda trust chce místo psacích strojů
mít kulometry, já však v trustu nejsem.

Ui O tom si ještě promluvíme. Řeknete:
Když třicet silně ozbrojených mužů
je v trustu jako doma, kdo nám ručí
za naši bezpečnost? Nu, odpověď
je prostá: moc má vždycky ten, kdo platí.
Kdo dává sáčky s výplatou? No vy!
Jak moh bych ve srovnání s vámi obstát?
I kdybych chtěl a nevážil si vás,
tak jak si vážím - moje slovo na to! -
co jsem? A kolik je mých přívrženců?
Víte, že někteří už odpadli?
Dnes je jich ještě dvacet, jestli vůbec!
Nezachráníte-li mě, budu v koncích.
Jste, jako člověk, povinován chránit
mě před nepřáteli a - je to fakt -
i před přívrženci! Je ve hře dílo
čtrnácti let! Co člověka vás volám!

Dogsborough Víte, co jako člověk udělám?
Zavolám policii.

Ui Policii?

Dogsborough Tak, policii.

Ui Zdráháte se podat
mně ruku jako člověk? (*Řve.*) Tak chci
to od vás jako od zločince! Jímž jste!
A odhalím vás! Důkazů mám dost!
Jste namočen - a notně - do skandálu
se stavbou hrází! Vy jste Sheetovo
rejdařství! Varuji vás. Nežeňte mě
až k nejzazšímu! Bude provedeno
šetření!

Dogsborough (*velmi bledý*)
Nikdy neuskuteční se!
Přátelé...

Ui Žádní nejsou. Byli včera.
Dnes přátelé už nemáte a zítra
už budete mít jenom nepřátele.
Jen já, jen já vás mohu zachránit!

Dogsborough Šetření nebude. To neudělá
mi nikdo. Vlas mám bílý...

Ui Kromě vlasů
bílého zhola nic. Člověče! Dogsborough!

(Pokouší se ho uchopit za ruku.)

Rozvahu! Rozum! Zachránit se nechte
ode mne! Stačí slovíčko a skolím
každého, kdo by vám chtěl zkřivit vlásek!
Dogsborough, prosím, pomozte mně nyní!
Jen jednou! Jedenkrát! Já nemohu
předstoupit před své hochy, když se s vámi
dnes nedohodnu!
(Pláče.)

Dogsborough Nikdy! Raději
zahynu, ale s vámi nespustím se!

Ui Jsem na dně. Vím to. Je mi čtyřicet
a pořád ještě nejsem zhola nic.
Pomozte, prosím!

Dogsborough Nikdy!

Ui Varuji vás,
vy! Rozdrtím vás!

Dogsborough Dokud jsem živ, nikdy
nepochodíte u mne se svým plánem
proniknout do řad zelinářstva! Nikdy!

Ui *(důstojně)*
Mně, pane Dogsborough, je čtyřicet.
Vám osmdesát, Bůh mi tedy dá,
že přežiji vás! Cíle dojdou!

Dogsborough Nikdy!

Ui Jdem, Romo.

(Obřadně se ukloní a opustí s Ernestem Romou místnost.)

Dogsborough Jaká držka! Čerstvý vzduch!
Och, jaká držka! Ne, ten zámeček
jsem neměl přijmout! Ale neodvážil
se provést šetření. Ne. Jinak bylo
by se všim veta! Ne, to neprovedou!

Sluha *(vstoupí)*
 Goodwill a Gaffles, páni z městské správy!

(Vstoupí Goodwill a Gaffles.)

Goodwill Dogsborough, nazdar!

Dogsborough Nazdar, pánové!
 S čím jdete?

Goodwill S ničím dobrým, obávám se.
 Nebyl to Arturo Ui, co v hale prošel
 kolem nás?

Dogsborough *(pracně se usmívaje)*
 Osobně. To není právě
 k ozdobě venkovského sídla.

Goodwill Není.
 Ba, není. Nuže, žádný dobrý vítr
 nás k tobě nenese. Jde o tu půjčku,
 co Karfióltrust dostal na hráze.

Dogsborough *(ztuhle)*
 Co s půjčkou?

Gaffles Na radnici včera řekli
 někteří - teď se, prosím, nerozvztekli -
 že jaksí smrdí.

Dogsborough Smrdí.

Goodwill Jen buď klidný.
 Většina přijala to s nelibostí.
 Div že tam k bitkám nedošlo!

Gaffles Prý smrdí
 Dogsboroughovy smlouvy! volalo se.
 A co je s biblí? Ta teď najednou
 nesmrdí? Málem se to změnilo
 pak v poctu tobě, Dogsborough! Když tvoji
 přátelé žádali hned šetření,
 mnohý se, vida naši důvěru,
 zas otočil a chtěl vše odvolat.
 Většina ale, chtějíc tvoje jméno
 s pohnutím vidět zcela očištěno
 od všeho podezření, volala:
 Dogsborough není jméno, není člověk,
 toť instituce! Tak se prosadilo

vyšetřování.

Dogsborough Vyšetřování.

Goodwill O'Casey za město je povede.
Karfióltrust jen říká, že ta půjčka
šla rovnou na Sheetovo rejdařství
a to že mělo přímo uzavírat
smlouvy se stavebními firmami.

Dogsborough Sheetovo rejdařství.

Goodwill Snad nejlíp bude,
když nestranného muže, který má
tvou důvěru i dobrou pověst, pověříš,
aby v ty zmatky vnesl světlo.

Dogsborough Jistě.

Gaffles Tak vyřízeno. A teď ukaž nám
ten vychvalovaný svůj zámeček,
ať máme o čem vyprávět!

Dogsborough Tak ano.

Goodwill Zvony a mír! Pokojně stoupá dým!

Gaffles *(se smíchem)*
A žádné hráze!

Dogsborough Toho muže pověřím!

(Pomalou vycházejí.)

(Objeví se nápis.)

VI.

Radnice. Butcher, Flake, Clark, Mulberry, Caruther. Naproti nim vedle smrtelně bledého Dogsborougha O'Casey, Gaffles a Goodwill. Zástupci tisku.

Butcher *(tiše)*
Jak to, že nejde?

Mulberry Přijde se Sheetem.
Možná že neshodli se. Celou noc
patrně jednali. Sheet musí říci,

že rejdařství je ještě jeho.

Caruther Pro Sheeta
to není žádný med, když dosvědčit má,
že jen on sám je ničema a lotr.

Flake Neudělá to.

Clark Musí.

Flake Nač by šel
na pět let sedět?

Clark Je to spousta peněz
a jeho žena chce mít luxus. Pořád
je do ní celý blázen. Udělá to.
A sedět nebude. To šikovně
zařídí nějak starý Dogsborough.

*(Je slyšet křik kamelotů a jeden z reportérů přinese dovnitř
noviny.)*

Gaffles V hotelu našli Sheeta. Mrtvého.
V kapsičce vesty lístek do Friska.

Butcher Sheet mrtev?

O'Casey *(čte)*
Zavražděn.

Mulberry Ó!

Flake *(tiše)*
Tak to neudělal.

Gaffles Není ti špatně, Dogsborough?

Dogsborough *(namáhavě)*
To přejde.

O'Casey Sheetova smrt...

Clark Ta nečekaná smrt
chudáka Sheeta celé šetření
nám nabourává...

O'Casey I nečekané
se ovšem často čeká. To je život.
Bezbranně stojím nyní před vámi
a doufám jen, že s mými otázkami

mě neodkážete vždy na Sheeta,
jenž dnešní noci stal se mlčenlivým.

Mulberry Vždyť vaši půjčku konec konců
rejdařství poskytli jste, či snad ne?

O'Casey Ano, tak jest, však: kdo je rejdařství?

Flake *(tiše)*
Divně se ptá. Má něco za lubem!

Clark *(rovněž tiše)*
Co jen?

O'Casey Chybí ti něco, Dogsborough?
Vzduch?
(Ostatním)
Myslím jen, že mohlo by se říci,
že Sheet teď kromě lopat hlíny musí
na sebe vzít i všelijaké svinstvo.
Já tuším...

Clark Lépe bude snad, O'Caseyi,
kdybyste tušil méně. V tomto městě
na pomlouvání platí zákony.

Mulberry Nač tyhle temné řeči? Pokud vím,
Dogsborough určil muže, který vše
to objasní. Čekejme na něho!

O'Casey Ten muž však nejde. Jestli přijde, doufám,
že nesvede vše na Sheeta.

Flake My doufáme,
že řekne pravdu.

O'Casey Je to čestný muž?
To nebylo by zlé. Sheet zemřel v noci.
To mohlo všechno být už vyjasněno.
Nu, doufám, *(Dogsboroughovi)* že tvůj muž je spolehlivý.

Clark *(ostře)*
Je, jaký je. A tady přichází.

*(Objeví se Arturo Ui a Ernesto Roma, provázeni tělesnými
strážci.)*

Ui Hej, Clarku, nazdar! Nazdar, Dogsborough!

Clark Nazdárek, Uii!

Ui Nuže, jaká přání?

O'Casey (*Dogsboroughovi*)
To je tvůj muž?

Clark Snad není dobrý dost?

Goodwill Dogsborough, znamená to...?

O'Casey (*protože novináři zneklidněli*) Klid tam!

Jeden reportér Ui!

(Smích. O'Casey zjedná klid. Pak si měří tělesné strážce.)

O'Casey Co jste zač?

Ui Přátelé.

O'Casey (*Romovi*)
A kdo jste vy?

Ui Můj prokurista Ernesto Roma.

Gaffles Stát!
Myslíš to vážně, Dogsborough?

(Dogsborough mlčí.)

O'Casey Pane Uii,
z tak výmluvného mlčení lze soudit,
že jste to vy, jenž jeho důvěru má
a naší ždá si. Nuže, kde jsou smlouvy?

Ui Co? Jaké smlouvy?

Clark (*protože O'Casey hledí na Goodwilla*)
Ty, jež rejdářství
musilo uzavřít se stavebními
firmami o výstavbě nových hrází.

Ui Nic nevím o smlouvách.

O'Casey Nic?

Clark Myslíte,
že žádné nejsou?

O'Casey *(rychle)*
 Se Sheetem jste mluvil?

Ui *(vrtí hlavou)*
 Ne.

Clark Ach, vy nemluvil jste s ním?

Ui *(horkokrevně)*
 Lže každý,
 kdo tvrdí, že jsem mluvil se Sheetem.

O'Casey Myslel jsem, pane, že jste tu věc zkoumal,
 že Dogsborough vás pověřil?

Ui Tak. Zkoumal.

O'Casey Zkoumání bylo plodné?

Ui Jistěže.
 Nebylo snadné zjistit tady pravdu.
 A není radostná. Když zde pan Dogsborough
 mě vyzval, abych v zájmu města zjistil,
 kam poděly se městské peníze,
 jež pocházejí od nás, poplatníků,
 a které svěřily se rejdařství,
 musil jsem s hrůzou konstatovat: byly
 zpronevěřeny. Toť bod číslo jedna.
 Bod dvě zní: Kdo je zpronevěřil? Nuže,
 i to jsem vypátral, a viníkem
 je bohužel...

O'Casey Nu, kdo? Tak mluvte!

Ui Sheet.

O'Casey Ó, Sheet! Ten němý Sheet, s nímž nemluvil jste?

Ui Co hledíte tak? Viníkem je Sheet.

Clark Což nevíte to? Sheet je přece mrtev!

Ui Tak, mrtev? Byl jsem v noci v Ciceru.
 Proto nic nevím. Ernesto byl se mnou.

(Pomlka)

Roma Podivná věc. Je to snad náhoda,
 že právě teď...?

Ui To není náhoda.
Sheetova sebevražda vyplývá
z Sheetova zločinu. Je obrovský!

O'Casey Jenže to sebevražda není, pane.

Ui Jak jinak! Pravda, byl jsem ovšem s Romou
dnes v noci v Ciceru, nic nevíme.
Však vím, co je nám nyní jasné: Sheet,
jenž zdánlivě byl čestným obchodníkem,
byl gangster!

O'Casey Víím, vám žádné slovo není
dost ostré pro Sheeta. Dnes v noci byla
mu jiná věc dost ostrá. - Nyní Dogsborough.

Dogsborough Co já?

Butcher *(ostrě)*
Co má být s Dogsboroughem?

O'Casey Toto:
Jestli vám, pane Uii, rozumím -
a rozumím snad dobře - rejdařství
peníze dostalo i zpronevěřilo.
Tak tedy zbývá pouze jedno: kdo je
to rejdařství? Má jméno Sheetovo.
Leč co jsou jména? Zajímá nás spíše,
komu ten podnik patřil. Nejen jak
se jmenoval! A patřil Sheetovi?
Sheet bezpochyby moh by nám to říci,
ale co zde pan Ui byl v Ciceru,
Sheet už nám nepoví, co patřilo mu.
A jiný majitel než Sheet tam nemoh být,
když stal se podvod, jímž se zabýváme?
Co myslíš, Dogsborough?

Dogsborough Já?

O'Casey Dejme tomu,
žeš právě seděl u Sheeta, když smlouva
se právě, řekněm - nepodpisovala?

Goodwill O'Caseyi!

Gaffles *(O'Caseyovi)*
Co napadá tě? Dogsborough!?

Dogsborough Já...

O'Casey Vyprávěls nám dřív už na radnici
o tom, jak je to s karfiólem těžké -
nemluvila tu vlastní zkušenost?

Butcher Co je vám? - Je mu špatně! Nevidíte?

Caruther Tak starý muž!

Flake Ten bílý vlas vám říká,
že pranic zlého nemůže v něm být.

Roma Důkazy!

O'Casey Co se týče důkazů...

Ui Klid, přátelé! Víc disciplíny!

Gaffles (*nahlas*)
Dogsborough, probůh, promluv přece!

**Jeden
z tělesných strážců** (*náhle zařve*)

Šéf

chce klid! Tak ticho!

(*Náhlé ticho*)

Ui Smím-li říci, čím
jsem nyní dojat při tom pohledu,
jenž je tak zahanbující - jak laje
se starci a jak jeho přátelé
jen stojí kolem - tedy tím: já věřím
vám, pane Dogsborough. Je toto obraz viny?
Hledí tak muž, jenž po křivých jde cestách?
Bílé už není bílé, čern už není černí?
Došlo to daleko, když došlo to až sem.

Clark Zde bezúhonný muž je obviňován
z úplatkářství!

O'Casey Ba více: z podvodu!
Tvrdím, že toto temné rejdařství,
tak plně špatností, když ještě Sheet prý
byl jeho majitelem, patřilo
už v čase půjčky Dogsboroughovi!

Mulberry Toť lež!

Gaffles Dám vlastní hlavu do zástavy
za Dogsborougha! Přizvi celé město!

A najdi jednoho, kdo uvěří!

Jeden reportér *(jinému, jenž právě vstupuje)*
Dogsborough obviněn!

Druhý reportér Co? Dogsborough?
Abraham Lincoln ne?

Mulberry a Flake Chcem svědky! Svědky!

O'Casey Ach, svědky chcete? Nuže, Smithe, co je s naším svědkem? Je už tady? Tuším, že přišel.

(Jeden z jeho lidí vstoupil do dveří a dal znamení; všichni hledí ke dveřím. Krátká přestávka. Potom je slyšet sérii výstřelů a hluk. Veliký neklid. Reportéři vyběhají ven.)

Reportéři To se střílí před domem. -
Kulomet. - Jméno svědka, O'Caseyi! -
Je to zlé. - Haló, Uii!

O'Casey *(jde ke dveřím)*
(Křičí ven.) Bowl.
Sem, dovnitř!

Lidé z Karfióltrustu Co se děje? - Na schodech někoho odstřelili. - Proklatě!

Butcher *(Uiovi)*
Zas nepřístojnost? Mezi námi konec, jestli je tohle...

Ui Ano?

O'Casey Přineste ho!
(Policisté přinášejí dovnitř nějaké tělo.)

Toť Bowl. Můj svědek, obávám se, není už schopen výslechu.

(Rychle odejde. Policisté položili Bowlovu mrtvolu do kouta.)

Dogsborough Gafflesi, odveď mě pryč.

(Gaffles jde kolem něho, aniž odpoví.)

Ui *(jde s nataženou rukou k Dogsboroughovi)*
Mé blahopřání, Dogsborough!
Chci jasno. Tak či onak. Proti nebo pro.

(Objeví se nápis.)

VII.

*Hotel U mamuta. Uiova suita. Dva tělesní strážci vedou před Uie otrhaného herce.
V pozadí Givola.*

První tělesný strážce Je to herec, šéfe. Neozbrojený.

Druhý tělesný strážce Neměl by na browning ani prachy. Je ožralý jen proto, že ho v krčmě nechají deklamírovat, když sami jsou ožralí. Ale je prý dobrý. Je to klasikán.

Ui Tak poslyšte: dalo se mi na srozuměnou, že moje výslovnost není ještě bezvadná. A protože bude nezbytné, abych při té nebo oné příležitosti pronesl několik slov, a to zvláště až jednou půjde o politiku, chci si brát hodiny. Také ve vystupování.

Herec Ano.

Ui Přineste zrcadlo!

(Jeden z tělesných strážců přinese do popředí velké zrcadlo.)

Napřed chůze. Jak chodíte na divadle nebo v opeře?

Herec Rozumím. Máte na mysli vysoký styl. Julius Caesar, Hamlet, Romeo, hry od Shakespeara. Pane Uii, našel jste toho pravého. Jak se klasicky vystupuje, to vám starý Mahonney vštípí v deseti minutách. Zříte před sebou tragický případ, pánové! Zruinoval jsem se na Shakespearovi. Anglický básník. Kdyby nebylo Shakespeara, mohl bych dnes hrát na Broadwayi. Tragédie charakteru. "Nehrajte Shakespeara, Mahonneyi, když hrajete Ibsena! Podívejte se na kalendář! Máme rok 1912, pane!" "Umění nezná kalendářů, pane," odpovídám, "a já dělám umění." Ach jo.

Givola Tak se mi zdá, šéfe, žes narazil na toho nepravého. Je passé.

Ui To se ukáže. - Předved'te, jak se chodí u toho Shakespeara!

(Herec přejde několikrát jeviště.)

Dobře!

Givola Ale takhle přece nemůžeš chodit před obchodníky s karfiólem! Je to nepřirozené!

Ui Co to znamená nepřirozené? Nikdo dnes není přirozený. Když chodím, tak si přeji, aby si všichni všimli, že chodím.
(Napodobuje hercovu chůzi.)

Herec Hlavu dozadu!

(Ui dá hlavu dozadu.)

Noha se dotkne podlahy nejprve špičkou!

(Uiova noha se dotýká podlahy nejprve špičkou.)

Dobře! Znamenitě! Máte přirozené nadání. Jenom s pažemi musíme ještě něco udělat. Jsou strnulé. Počkejte. Nejlépe bude, když je složíte před pohlavím.

(Ui si při chůzi složí ruce před pohlaví.)

Nevypadá to špatně. Nenuceně, a přece soustředěně. Ale hlava je vzadu. Správně. Myslím, že chůze je pro vaše účely v pořádku, pane Uii. Co si přejete dále?

Ui Postoj před lidmi.

Givola Postav si za sebe dva svalnaté mládence a budeš stát znamenitě.

Ui Nesmysl! Když stojím, tak si přeji, aby se lidé nedívali na dva muže za mnou, nýbrž na mne. - Opravte mě!

(Postaví se do pózy, paže zkříží na prsou.)

Herec To by šlo. Ale je to příliš obyčejné. Nechcete přece vypadat jako nějaký holič, pane Uii. Založte paže takto! *(Položí si paži přes paži tak, že je vidět hřbety rukou spočívající na nadloktích.)* Minuciózní změna, ale rozdíl je mohutný. Porovnejte si to v zrcadle, pane Uii.

Ui *(zkouší před zrcadlem nové držení paží)* Dobře!

Givola Nač tohle vše? Jen pro ty pány z trustu?

Ui Ovšem že ne. To samozřejmě

pro drobné lidi je. Proč například
takový Clark tak imponuje vždy
svým chováním? Snad kvůli lidem z trustu?
Těm přece stačí jeho konto v bance!
Tak pro určité cíle statní hoši
mně respekt zjednejí. Clark musí být
tak impozantní kvůli drobným lidem!
A tak i já.

Givola Jenomže: nepůsobí
to vrozeně. Znam mnohé lidi, kteří
jsou na to choulostiví.

Ui Ovšem, vím.
Co řekne nějaký pan profesor
či jiný chytrák, je však lhostejné.
Jak drobný občan vidí svého pána -
o to jde.

Givola Nač však vystrkovat do popředí
zpanštělost, šéfe? Není lepší bodrost,
rukávy vyhrnuté, modré oči?

Ui To za mne dělá starý Dogsborough.

Givola Ten ale, zdá se, ztratil trochu lesku.
Ta stará drahocennost uvádí se
v aktivech sice ještě, ukazuje
se však nerada: jsou pochybnosti...
Tak děje se i s biblí po předcích,
k níž nesaháme, co jsme, v kruhu přátel,
v ní zbožně listující, našli veš
v těch úctyhodných zažloutlých už listech.
Veš, uschlou veš! Leč pro karfiól je
ten starý pořád ještě dobrý dost.

Ui Kdo má mít respekt, to určuji já.

Givola Tak, šéfe, tak. Nic proti Dogsboroughovi!
Je ještě k potřebě. I na radnici
ho drží. Kdyby padl, jaký krach!

Ui Sedění.

Herec Sedění. Sedění je téměř to nejobtížnější, pane Uii. Jsou lidé, kteří umějí
chodit; jsou lidé, kteří umějí stát; ale kde jsou lidé, kteří umějí sedět?
Vezměte si židli s opěradlem, pane Uii. A nyní se neopřete. Ruce na stehna,
rovnoběžně s břichem, lokty odstávají od těla. Jak dlouho tak vydržíte sedět,
pane Uii?

- Ui** Libovolně dlouho.
- Herec** Pak je vše v pořádku, pane Uii.
- Givola** Snad, šéfe, dobře je, že milý Giri má zdědit roli Dogsboroughovu. Lidovou notu zná - i bez lidu. Předvádí smíška: smát se umí tak, až se stropu se sype štukatura, je-li to nutné. Ale také jindy, když třeba mluvíš, že jsi synem předměstí, což přece jsi, a pak když o sedmi svých statných chlapečích mluvíš...
- Ui** To se směje?
- Givola** Až se stropu se sype omítka. Nic mu však neříkej, řekl by zas, že štvu. Ať raději si odvykne sbírání klobouků.
- Ui** Co?
- Givola** Klobouků. Těch lidí, které odstřelil. Když s nimi veřejně všude chodí, je to prostě hnus.
- Ui** Volovi, jenž pro mne pracuje, já hubu nezavážu. Přehlížím chybičky u svých spolupracovníků. *(Herci)* Teď řečnění! Něco mi předneste!
- Herec** Shakespeare. Nic jiného. Caesar. Antický hrdina. *(Vytáhne z kapsy knížečku.)* Co soudíte o řeči Antoniově? U Caesarovy rakve. Proti Brutovi, vůdci zákeřných vrahů. Vzorný lidový projev, velice slavné. Hrál jsem Antonia na vrcholu své kariéry, v roce 1908. Přesně to, co potřebujete, pane Uii. *(Postaví se do pózy a recituje verš za veršem Antoniovu řeč.)* Přátelé, Římané a rodáci, mně sluchu dopřejte!

(Ui opakuje z knížečky vše po něm, někdy hercem opravován, avšak uchovává si v podstatě svůj strohý a drsný tón.)

Já přicházím,
bych pohřbil Caesara, ne chválil jej;
zlo, které lidé činí, žije po nich,
čin dobrý bývá pochován s jich kostmi.

Tak budiž s Caesarem. Zde čácký Brutus
vám řek, že Caesar ctižádostiv byl:
když tak, to věru krutá byla vina
a krutě za ni Caesar zaplatil.

Ui *(pokračuje dále sám)*
Zde, z vůle Brutovy i ostatních,
neb víte, Brutus ctihodný je muž,
tak všichni jsou to lidé ctihodní,
chci k Caesarovu pohřbu promluvit.
Bylť přítel můj, mně věren, spravedliv;
leč Brutus dí, že ctižádostiv byl,
a Brutus, pravda, ctihodný je muž.
On zajaté vám vodil do Říma,
jich výkup obci plnil pokladny:
či v tom se Caesar ctižádostiv zdál?
Když chudí nařikali, Caesar plakal,
ba, ctižádost má z tvrdší látky být;
však Brutus dí, že ctižádostiv byl,
a Brutus jistě ctihodný je muž.
Vy o slavnosti luperkálií
jste všichni viděli, jak po třikrát
jsem královskou mu dával korunu,
již třikrát odmítnul. - To ctižádost?
Však Brutus dí, že ctižádostiv byl,
a dojistá on ctihodný je muž.
Já nechci zlehčovat, co Brutus řek,
však tady jsem, bych mluvil, jen co vím.
Vy všichni jste ho milovali kdys,
ne bez příčiny; - jaká příčina
vám tedy brání truchlit pro něho?

(Za posledních veršů pomalu padá opona.)

(Objeví se nápis.)

VIII.

*Kancelář Karfióltrustu. Arturo Ui, Ernesto Roma, Giuseppe Givola, Emanuele Giri a
tělesní strážci. Houfec drobných zelinářů naslouchá Uiovu projevu. Na stupínku vedle Uie
sedí nemocný starý Dogsborough. V pozadí Clark.*

Ui *(řve)*
Svévole! Vyděračství! Loupež! Vražda!
Výstřely na ulici! Muži, kteří
jdou do práce, pokojní občané
na prahu radnice, kde mají svědčit -
vraždění za bílého dne! A co

podniká městská správa, ptám se? Nic!
Ovšem, ti úctyhodní páni musí
tam kout své temné kšefty, jak lze vzít
počestným lidem jejich čest, a ne,
jak zakročit!

Givola

Teď slyšte!

Ui

Zkrátka - chaos!

Když každý dělat smí, co se mu zlíbí
a co mu vnuká jeho egoismus,
jsou potom všichni proti všem, a tudíž
je vláda chaosu. Když pokojně
prodávám ve svém zelinářství nebo
řídím své auto s karfiólem nebo
já nevím co, a někdo méně mírný
mi vpadne do krámu, řka: "Ruce vzhůru!"
či prostřelí mi pneumatiku,
nebude nikdy klid a mír! Když tohle
však vím, když vím, že lidé takoví jsou,
a ne jak ovečky, tak něco musím
podniknout, abych obchod zachránil
a abych, když se sousedovi zachce,
nemusil každou chvíli zvedat ruce,
nýbrž je upotřebil ke své práci,
snad k počítání okurek či k čemu.
Člověk je zkrátka takový. A nikdy
svůj browning neodloží z vlastní vůle,
že je to hezčí a že krasořečník
ho za to na radnici pochválí.
Nestřílím já, tak střelí druhý! To
je logické. Co dělat, tážete se.
To uslyšíte. Především hned jedno:
jak jste to dělali, to nejde už.
Líně si sedět v krámě za pokladnou
a doufat, že vše dobře dopadne,
a nadto nejednotni, roztržštěni,
bez stráže, ochrany a záštity,
bezmocni tedy vůči gangsterům -
to nejde. Z toho plyne potřeba
jednoty. A pak vůle k obětem.
Slyším vás: Cože, něco obětovat?
Platit snad za ochranu, třicet procent
za protektorství? Ne, to nechceme!
Na to je peněz škoda! Jo tak kdyby
to bylo možné zadarmo, to rádi!
Tak jednoduché, milí zelináři,
to není. Zadarmo je pouze smrt.
Jinak vše něco stojí. Za ochranu,
bezpečnost, klid a mír se musí platit.

Život je prostě takový. A že
je tomu tak, že nelze to už změnit,
rozhodli jsme se já a tito muži,
co stojí zde - a jiní jsou i venku -
že propůjčíme vám svou ochranu.

(Givola a Roma souhlasně tleskají.)

Abyste ale všichni viděli,
že vše se má dít na obchodní bázi,
přišel sem mezi nás pan Clark, jež znáte,
z Clarkova velkoobchodu, jak víte.

(Roma povytáhne Clarka. Několik zelinářů tleská.)

Givola Jménem všech vítám tady pana Clarka.
Že Karfióltrust ba i o ideje
Artura Uie dnes se zasazuje,
je mu jen ke cti. Prosím, pane Clarku!

Clark My z Karfióltrustu, pánové a dámy,
znepokojeně vidíme, jak těžce
dnes prodáváte zboží. "Příliš drahé,"
slyším váš hlas. Leč proč je to tak drahé?
Protože balič, nakladač a šofér,
zle rozeštváván podvratnými živly,
chce pořad víc. Pořádek udělat tam -
to chce pan Ui a jeho přátelé.

První obchodník Kdo ale bude u nás kupovat,
když drobní lidé budou pořad chudší?

Ui Otázka oprávněná. Odpověď:
Dělníka, ať jsme pro něj nebo proti,
vůbec si nelze od dnešního světa
již odmyslit. Vždyť je to zákazník.
Já vždy jsem tvrdil: čestná práce není
k hanbě. Buduje. Přináší nám zisk.
Je tudíž nutná. Sám o sobě má dělník
všechny mé sympatie. Jenom když
se v houfy srocuje a osobuje
si mluvit do věcí, jimž nerozumí,
totiž jak dobýt zisku a tak dále,
pravím: Dost, bratře, tak to nemyslíme.
Jsi dělník, to jest: musíš pracovat.
Když stávkuješ a nepracuješ, pak
už nejsi dělník, nýbrž nebezpečná
škodná a já pak rázně zakročím.

(Clark souhlasně tleská.)

Abyste ale viděli, že čestně
a s plnou důvěrou se jedná, sedí
tu s námi muž, jenž pro nás pro všechny
je předobrazem ryzí počestnosti
a neúplatné morálnosti, totiž
pan Dogsborough.

(Zelináři tleskají o něco silněji.)

Já, pane Dogsborough,
hluboce cítím v této hodině,
jak jsem vám zavázán. Nás Prozřetelnost
spojila. To, že muž jak vy, jste zvolil si
mne, mladšího, jenž prostým synem předměstí
jsem jen, za svého přítele, ba syna,
to nikdy, nikdy nezapomenu vám.

(Uchopí Dogsboroughovu ochable visící ruku a potřásá ji.)

Givola *(polohlasem)*
Otřesná chvíle! Otec se synem!

Giri *(předstoupí)*
Šéf, lidé, mluvil nám všem ze srdce!
Vidím to na vás, že se chcete ptát.
Tak ven s tím! Žádné strachy! Nesežerem
nikoho, kdo jde s námi. Říkám přímo:
já nejsem přítel řečnění a zvláště
ne toho neplodného šouralství,
co na ničem nenechá dobrý vlásek,
co vzdychá, namítá - a nikam nevede.
Rádi však vyslechneme návrhy
zdravé a kladné, jak lze udělat
to, co se prostě udělat už musí!
Spusťte!

(Zelináři se nehýbají.)

Givola A nešetřte nás! Však mě znáte!
Mé květinářství též!

**Jeden tělesný
strážce** Ať žije Givola!

Givola Tak tedy ochrana - či vyděračství,
svévůle, loupež, vražda? Kámen na kámen?

První obchodník Poslední dobou byl tu celkem klid.
U mne nebyla žádná výtržnost.

Druhý obchodník V mém krámě také ne.

Třetí obchodník A taktěž u mne.

Givola Prazvláštní!

Druhý obchodník Mluvilo se ovšem tuhle,
že ve výčepech dochází k scénám,
jež pan Ui vylíčil, že někde sklenky
se rozbíjely, vyléval se rum,
když za ochranu řádně neplatili -
však bohudíky u nás bylo klidno.

Roma A Sheet? A Bowl? Co tohle vraždění?
To že je klid?

Druhý obchodník Má s tím co společného
Karfiól, pane Romo?

Roma Nemá. Moment!

(Jde za Uiem, jenž seděl po své velké řeči na židli vyčerpán a lhostejně. Po několika slovech přivolá Giriho a také Givola se zúčastní spěšné septané rozmluvy. Pak kývne Giri na jednoho z tělesných strážců a rychle s ním vychází ven.)

Givola Vážené shromáždění! Pana Uie,
jak právě slyším, žádá jedna žena,
aby mu směla tady vyslovit
svůj dík.

(Jde dozadu a přivede dovnitř naličenou, nápadně oblečenou ženu - Daisy z doků, která vede za ruku malé děvčátko. Všichni tři jdou před Uie, jenž povstal.)

Jen mluvte, paní Bowlová!
(Zelinářům)
Je prý to vdova po Bowlovi, který
v Karfióltrustu býval prokuristou
a včera úkladně byl zavražděn,
když za povinností šel na radnici.
Paní Bowlová!

Daisy z doků Pane Uii, ve svém hlubokém žalu, jenž se mne zmocnil po vyzývavé vraždě spáchané na mém ubohém muži, když chtěl jít za splněním své občanské povinnosti na radnici, chtěla bych vám vyslovit svůj nejprocítěnější dík. Je to za ty květiny, které jste poslal mně a mé dcerušce ve věku šesti let, která byla oloupena o otce. *(K shromáždění)* Pánové, jsem jenom ubohá vdova a chtěla bych vám jen říci, že bych dnes bez pana Uie stála na ulici, to kdykoli odpřisáhnu. Má dceruška ve věku pěti let a já vám to nikdy nezapomeneme, pane Uii!

(Ui podá Daisy z doků ruku a chytne dítě za bradičku.)

Givola Bravo!

(Napříč shromážděním přichází Giri s Bowlovým kloboukem na hlavě, následován několika gangstery, kteří vlečou velké plechovky s petrolejem. Prodirají se k východu.)

Ui Mou soustrast, paní Bowlová. Ta zvěrstva, nestoudná, pustá, musí přestat...

Givola *(protože obchodníci se začínají rozcházet)*

Stůjte!

Schůze se ještě nekončí. Náš přítel James Greenwool nyní k počtě zesnulého chudáka Bowla zazpívá nám píseň, po níž se koná sbírka pro vdovu. Baryton je to.

(Jeden z tělesných strážců předstoupí a zpívá sentimentální píseň, v níž se zhusta vyskytuje slovo "vlast". Během písni gangsteři, hluboce ponořeni do hudebního prožitku, sedí s hlavami v dlaních nebo se zavřenýma očima a se zvrácenou hlavou atd. Skrovný potlesk, který se po písni zvedne, přeruší houkání sirén policejních a hasičských aut. Veliké okno v pozadí zrudlo.)

Roma V přístavní čtvrti hoří!

Hlas Kde?

Tělesný strážce

(vstoupí)

Je tady zelinář jménem Hook?

Druhý obchodník

Zde! Oč se jedná?

Tělesný strážce

Hoří vám sklady!

(Obchodník Hook se řítí ven, někteří za ním, jiní k oknu.)

Roma Stůjte! Zůstat
v místnosti!
(Tělesnému strážci)
Podpáleno?

Tělesný strážce Jistěže.
Plechovky s petrolejem se tam našly.

Třetí obchodník Tudy se, myslím, vynášely.

Roma *(zuřivě)* Jak?
My že jsme pachatelé? Mluvte!

Jeden tělesný strážce *(vrazí obchodníkovi browning do žeber)*
Co
se odtud vynášelo? Plechovky?

Jiný tělesný strážce *(ostatním obchodníkům)*
Viděls je? - Ty?

Obchodníci Já ne. - Já taky ne.

Roma To bych si myslel!

Givola *(rychle)* Tentýž muž, jenž právě
nám tady ještě vyprávěl, jak klidně
to nyní chodí ve všech zelinářstvích,
svůj sklad zří hořet! Bohaprázdnou rukou
se mění v popel! Pořád nevidíte?
Jste slepí? Sjednoťte se! Ihned! Každý!

Ui *(řve)*
Daleko to zde došlo. Napřed vraždy,
pak žhářství! Všichni pod tím úderem
teď musí prokouknout! To platí všem!

(Objeví se nápis.)

IX.

Proces se žháři skladů. Zástupci tisku. Soudce. Žalobce. Obhájce. Mladý Dogsborough. Giri. Givola. Daisy z doků. Tělesní strážci. Zelináři a obžalovaný Fish. -

(Před lavicí svědků stojí Emanuelo Giri a ukazuje na obžalovaného Fische, který tam sedí naprosto apaticky)

a)

Giri *(křičí)*
Hle, to je muž, jenž zločineckou rukou
ten požár založil. Když jsem ho lapil,
plechovku s petrolejem tiskl k sobě.
Povstaň, když s tebou mluvím! Slyšíš? Vstaň!

(Fish je postaven na nohy - stojí kymácivě.)

Soudce Vzchopte se, obžalovaný! Stojíte před soudem. Jste obviněn ze zhárství.
Uvažte, co je pro vás v sázce!

Fish *(blekotá)* Arlarlarl.

Soudce Odkud jste dostal ty plechovky s petrolejem?

Fish Arlarl.

(Na soudcův pokyn nakloní se nad Fische nadměrně elegantní lékař zamračeného vzezření a vymění pak pohled s Girim.)

Lékař Simuluje.

Obhájce Obhajoba žádá přibrání jiných lékařů!

Soudce *(s úsměvem)* Odmítnuto.

Obhájce Pane Giri, jak to, že jste byl na místě činu, když ve skladu pana Hooka vypukl požár, jenž obrátil v popel dvaadvacet domů?

Giri Byl jsem na procházce kvůli svému trávení.

(Někteří tělesní strážci se zasmějí, Giri se k jejich smíchu přidá.)

Obhájce Je vám známo, pane Giri, že obžalovaný Fish je nezaměstnaný, který přišel den před požárem pěšky do Chicaga, kde nikdy předtím nebyl?

Giri A co má být?

Obhájce Má vaše auto číslo XXXXXX?

- Giri** Zajisté.
- Obhájce** Stálo toto auto čtyři hodiny před požárem před Dogsboroughovou restaurací v 87. ulici a byl obžalovaný Fish vyvečen z této restaurace v bezvědomém stavu?
- Giri** Jak to mám vědět? Byl jsem po celý den na projížďce v Ciceru, kde jsem se setkal s dvaapadesáti lidmi, kteří mohou odpřísáhnout, že mě viděli.
- (Tělesní strážci se smějí.)*
- Obhájce** Neříkal jste právě, že jste byl v Chicagu nedaleko doků na procházce kvůli trávení?
- Giri** Namítáte něco proti tomu, že v Ciceru jím a v Chicagu trávím, pane?
- (Mohutný, dlouhotrvající smích, k němuž se přidá i soudce. Tma. Varhany hrají Chopinův Smuteční pochod jako taneční hudbu.)*
- b)*
- (Když se opět rozsvítí, sedí na lavici svědků zelinář Hook.)*
- Obhájce** Měl jste kdy s obžalovaným nějaký spor, pane Hooku? Viděl jste ho vůbec kdy předtím?
- Hook** Nikdy.
- Obhájce** Viděl jste pana Giriho?
- Hook** V kanceláři Karfióltrustu v den požáru mého skladu.
- Obhájce** Před požárem?
- Hook** Bezprostředně před požárem. Procházel místností se čtyřmi lidmi, kteří nesli plechovky s petrolejem.
- (Neklid na lavici tisku a mezi tělesnými strážci.)*
- Soudce** Klid na novinářské lavici!
- Obhájce** S jakým pozemkem sousedí vaše skladiště, pane Hooku?
- Hook** S pozemkem rejdařství, dříve Sheetovým. Můj sklad je chodbou spojen s dvorem rejdařství.
- Obhájce** Je vám známo, pane Hooku, že v rejdařství, dříve Sheetově, bydlel pan Giri a že měl tedy na pozemky rejdařství přístup?

Hook Ano, jako správce skladů.

(Veliký neklid na lavici tisku; tělesní strážci dělají "Bú, bú" a zaujmají výhružný postoj vůči Hookovi, Obhájci a novinářům. Mladý Dogsborough spěchá k soudci a šeptá mu něco do ucha.)

Soudce Klid! Líčení se pro nevolnost obžalovaného odročuje.

(Tma. Varhany opět hrají Chopimův Smuteční pochod jako taneční hudbu.)

c)

(Když se opět rozsvítí světlo, sedí na lavici svědků Hook. Je zhroucený, vedle sebe má hůl a na hlavě a přes oči obvazy.)

Žalobce Špatně vidíte, Hooku?

Hook *(namáhavě)* Ano.

Žalobce Můžete říci, zdali jste s to někoho jasně a zřetelně rozeznat?

Hook Ne.

Žalobce Poznáváte například tamtoho pána? *(Ukáže na Giriho.)*

Hook Ne.

Žalobce Nemůžete říci, že jste ho někdy viděl?

Hook Ne.

Žalobce Nyní velmi důležitá otázka, Hooku. Dobře si rozmyslete, nežli odpovíte. Otázka zní: Sousedí váš sklad s pozemkem rejdařství, dříve Sheetovým?

Hook *(po jisté přestávce)* Ne.

Žalobce To je vše.

(Tma - varhany hrají dál.)

d)

(Když se opět rozsvítí, sedí na svědecké lavici Daisy z doků.)

Daisy z doků *(mechanickým hlasem)* Poznávám obžalovaného velmi dobře podle jeho vzezření, vědomého si viny a protože je vysoký metr sedmdesát. Slyšela jsem od své švagrové, že byl spatřen před radnicí v to poledne, kdy byl můj

muž při vstupu do radnice zastřelen. Měl pod paží strojní pušku značky Webster a působil podezřelým dojmem.

(Tma - varhany hrají dál.)

e)

(Když je opět světlo, sedí na lavici svědků Giuseppe Givola. Nedaleko stojí tělesný strážce Greenwool.)

- Žalobce** Tvrdilo se zde, že prý z kanceláře Karfióltrustu vynášelo několik lidí plechovky s petrolejem, a to před vypuknutím požáru. Co je vám o tom známo?
- Givola** Může se jednat pouze o pana Greenwoola.
- Žalobce** Pan Greenwool je vaším zaměstnancem, pane Givolo?
- Givola** Ano.
- Žalobce** Jaké je vaše povolání, pane Givolo?
- Givola** Květinář.
- Žalobce** Je to obchod, v němž se spotřebuje neobvykle mnoho petroleje?
- Givola** *(vážně)* Ne, jen proti mšicím.
- Žalobce** Co dělal pan Greenwool v kanceláři Karfióltrustu?
- Givola** Zpíval tam píseň.
- Žalobce** Nemohl tedy zároveň odnášet plechovky ke skladišti pana Hooka.
- Givola** Naprosto vyloučeno. Co do charakteru to není muž, který by se dopouštěl žhářství. Je to baryton.
- Žalobce** Ponechávám soudu na vůli, má-li zde svědek Greenwool zazpívat tu krásnou píseň, kterou přednesl v kanceláři Karfióltrustu, zatímco byl založen požár.
- Soudce** Soud to nepovažuje za nutné.
- Givola** Protestuji! *(Zvedá se.)* Odporné štvání! Hoši čisté krve, jen v pozdvížení myslí střilející, a to jen trošku, se zde šikají jak temné živý. To mě pobuřuje.

(Smích. Tma. Varhany hrají dále.)

f)

(Když se opět rozsvítí světlo, je soud podle všech příznaků naprosto vyčerpán.)

Soudce Tisk naznačil, že soudní dvůr byl z jisté strany vystaven nátlaku. Soudní dvůr konstatuje, že nebyl z žádné strany vystaven žádnému nátlaku a jednal za naprosté svobody. Doufám, že toto prohlášení stačí.

Žalobce Velectění! Vzhledem k tomu, že obžalovaný Fish tvrdošijně simuluje demenci, považuje obžaloba další jeho výslechy za nemožné. Navrhujeme tedy...

Obhájce Velectění! Obžalovaný se vzpamatovává!

(Neklid)

Fish *(jako by se probíral)*
Arlarlvodldl arvodldlarlarlvodldl.

Obhájce Vodu! Velectění, žádám výslech obžalovaného Fische!

(Velký neklid)

Žalobce Protestuji! Nic nenasvědčuje tomu, že Fish je při zdravém rozumu. To všechno jsou kličky obhajoby, vyvolávání senzací, ovlivňování publika!

Fish Vodl.

(Obhájce ho podpírá, Fish povstává.)

Obhájce Můžete odpovídat, Fishi?

Fish Ann.

Obhájce Fishi, povězte soudu: zapálil jste 28. minulého měsíce u doků skladiště se zeleninou, ano nebo ne?

Fish Nnee.

Obhájce Kdy jste přišel do Chicaga, Fishi?

Fish Vodu.

Obhájce Vodu!

(Neklid. Mladý Dogsborough přistoupil k Sou7dci a znovu mu něco říká.)

Giri *(zeširoka povstane a řve)* Švindl! Lež! Lež!

Obhájce Viděl jste někdy tohoto muže?*(Ukáže na Giriho.)*

Fish Ano. Vodu.

Obhájce Kde? Bylo to v Dogsboroughově restauraci u doků?

Fish *(potichu)* Ano.

(Veliký neklid; tělesní strážci vytahují browningy a dělají "bů". Přibíhá lékař se sklenicí. Dříve než mu může obhájce vzít sklenku z ruky, vlije její obsah do Fische.)

Obhájce Protestuji! Žádám, aby sklenice byla prozkoumána!

Soudce *(vyměňuje se Žalobcem pohledy)* Žádost zamítnuta.

Daisy z doků *(křičí na Fische)* Vrahu!

Obhájce Velectění!
Když nelze ústa pravdy zacpat hlínou,
chtějí je tady zacpat papírem,
rozsudkem vás, vás velectěných,
jak byste byli velehanební!
Ze na justici řve se: Ruce vzhůru!
Má naše město, jež tak zestárla,
co s chroptěním se musí bránit tomu
plemeni několika netvorů,
má svědkem být i vraždy justice?
A nejen vraždy, také pohanění,
že násilí se vzdává? Velectění,
přerušete líčení!

Žalobce Já protestuji!

Giri Ty pse! Ty podplacený pse! Ty lháři!
Traviči studní! Jen co odtud vyjdeš,
vyrvu ti pajsšl z těla! Zlosyne!

Obhájce Kdekdo zná toho člověka.

Giri *(běsni)*

Drž hubu!

(když ho chce Soudce přerušit)

I ty drž hubu!

Je-li ti život drahý!

(Protože už nemůže nabrat dechu, podaří se Soudci chopit se slova.)

Soudce Prosím o klid! Obhájce se bude zodpovídat za zhrdání soudem. Soud zcela chápe pobouření pana Giriho.
(Obhájci)
Pokračujte!

Obhájce Fishi! Dali vám v Dogsboroughově restauraci něco pít? Fishi! Fishi!

Fish *(jemuž ochable klesá hlava)*
Arlarlarl.

Obhájce Fishi! Fishi! Fishi!

Giri *(řve)*
Jen volej! Duše splaskla, je s ním amen!
Však uvidíme, kdo je tady pánem.

(Za velikého neklidu se setmí. Varhany hrají dále Chopinův Smuteční pochod jako taneční hudbu.)

g)

(Když se naposledy rozsvítí, soudce stojí a vyhláší bezbarvým hlasem rozsudek. Obžalovaný Fish je smrtelně bledý.)

Soudce Charlesi Fishi, pro zhářství vás odsuzuji k patnácti letům žaláře.
(Objeví se nápis.)

X.

*Dogsboroughovo venkovské sídlo. Noc pozdě k rámu.
Dogsborough píše testament a doznání.*

Dogsborough Tak jsem já, počestný Dogsborough,
srozuměn se vším, co zosnovala a napáchala
ta krvelačná tlupa. Osmdesát roků
jsem prožil v slušnosti. Ó, bídný světe!
Ti, co mě dávno znají, říkají,
že nevím o ničem, a kdybych věděl,
že bych to nestrpěl. Leč já vím vše.
Vím, kdo Hookovi sklady podpálil,
kdo Fische odvěkl a omámil.
A vím, že u Sheeta byl Roma, když
Sheet v krvi zmíral s lodním lístkem v kapse.
A vím, že Bowla Giri zastřelil
v poledne tehdy před radnicí, neboť
přespráliš věděl o mně počestném.

Vím, že i Hooka zabil, vždyť měl Hookův klobouk.
Vím o té pateré vraždě Givolově,
jak přiloženě uvádím, a vím
vše o Uiovi a že on věděl vše
o požáru i o všech těchto vraždách.
Já, počestný váš Dogsborough, jsem vše
to znal a strpěl, abych se obohatil
a ze strachu, že bych vaši přízeň ztratil.

XI.

Hotel U mamuta. Uiova suita. Ui leží v hlubokém křesle a civí do vzduchu. Givola cosi píše a dva osobní strážci mu rozšklebeně hledí přes rameno.

Givola Já, Dogsborough, odkazuji dobrému,
pilnému Givolovi svůj hostinec, čackému,
jen trochu prudkému Girimu své venkovské sídlo,
bodrému Givolovi svého syna. Prosím vás,
Giriho udělejte soudcem. Romu
pak šéfem policie, mého Givolu však
ochráncem chudých. Doporučuji vám vřele
Artura Uie na své vlastní místo.
Je toho hoden. Věřte počestnému
starému Dogsboroughovi! - To snad stačí.
Doufám, že brzy natáhne už bačkory.
Ten testament, to bude zázrak. Co se ví,
že starý umírá, že jakž takž slušně
snad dostanem ho do čistotné země,
tuží se omyvači mrtvol. Hezký nápis
na hrob se hledá. Vždyť rod krkavců
vždy žije z dobré pověsti a slávy,
jíž vydobyl si bílý havran, kterého
prý kdosi kdesi kdysi viděl.
Starý je prostě jejich bílý havran,
tak prostě bílý havran vypadá.
Ostatně, šéfe, Giri přespříliš
se točí kolem něho. To je nedobré.

Ui *(náhle se probíraje)*
Co má být s Girim?

Givola Ech, já povídám
že moc se točí kolem Dogsborougha.

Ui Nedůvěřuji mu.

(Objeví se Giri, na hlavě má nový klobouk. Hookův.)

Givola Já také! Milý Giri,
jak je to s Dogsboroughovou mrtvičkou?

Giri Odpírá přístup lékaři.

Givola Ach, tomu,
co dbal tak o Fishe?

Giri Já jiného
nepustím k němu. Starý příliš žvaní.

Ui Možná že před ním též se příliš žvaní:

Giri Co je? (*Givolovi*) Ty smrad'ochu, že ses tu zase vysmradil?

Givola (*ustaraně*)
Jeho testament si přečti,
můj milý Giri!

Giri (*mu jej vytrhne z ruky*)
Roma šéfem policie?
Zbláznili jste se?

Givola Žádá to. Já sám
jsem také proti. Jenomže náš Roma
je velmi nebezpečný muž.

(Objeví se Roma následován tělesnými strážci.)

Hej, Romo!
Přečti si testament!

Roma (*jej vytrhne Girimu z ruky*)
Dej sem! Tak, Giri
soudcem. A kde je ten cár od starého?

Giri Má ho a chce ho tajně dostat ven.
Už pětkrát přistihl jsem jeho syna.

Roma (*natáhne ruku*)
Dej ho sem, Giri.

Giri Co? Vždyť já ho nemám.

Roma Máš ho, ty pse!

(Stojí zuřivě proti sobě.)

Vím, co máš za lubem.
Ta věc s tím Sheetem se mne týká.

Giri Mne
se týká zas to s Bowlem!

Roma Jistěže.
Vy však jste ničemové, a já muž.
Já znám tě, Giri! Znam tě, Givolo!
Ani tvou krátkou nohu nevěřím ti.
Cože jste pořád zde? Co kujete?
Co našeptávají ti o mně, Arturo?
Nezacházejte příliš daleko!
Jinak vás smažu jako mastný flek!

Giri Neřvi tu jako na zákeřné vrahy!

Roma *(tělesným strážcům)*
To myslí vás! Tak o vás v hlavním staně
se hovoří! Jak o zákeřných vrazích!
Sedí si s pány od Karfióltrustu -
(ukazuje na Giriho)
tu košili šil Clarkův krejčí - vy jen
špinavou práci děláte a ty -
(Uiovi)
- to trpíš.

Ui *(jako by se probouzel)*
Co trpím?

Givola To, že střílí na nákladní auta
Caruthera, toho, co je členem trustu.

Ui Stříleli jste na Caruthera auta?

Roma To jenom pár mých lidí o své újmě
provedlo tuhle věc. Mí chlupci totiž
nechápu vždycky, proč jen mají stále
ubohé krámy potit krev a proč
ne taky velkopanské garáže.
Já sám jsem z toho někdy jelen, Arturo!

Givola Trust ovšem zuří.

Giri Říkal včera Clark,
že čekají jen na obdobný případ.
I k Dogsboroughovi si zašel.

Ui *(rozladěně)*
Ernesto,
tohleto musí přestat.

Giri Zakroč, šéfe!
Ti chlapi přerostou ti přes hlavu!

Givola Trust zuří, šéfe!

Roma *(vytáhne browning, k oběma)*
Ruce vzhůru!
(Jejich tělesným strážcům)
Taky vy!
Teď všichni ruce vzhůru, žádné špasy!
A ke zdi.

(Givola, jeho lidé a Giri zvedají ruce a liknavě ustupují ke zdi.)

Ui *(neúčastně)*
Co se děje, Ernesto,
neznervózňuj je! Oč se vůbec přete?
Výstřel na zelinářské auto! Tohle
se dá zas do pořádku. Jinak vše
jde jako po másle, vše řádně klape.
Požár měl velký úspěch. Krámy platí.
Za trošku ochrany hned třicet procent.
Ani ne za týden a celá městská čtvrť
je na kolenou. Ruka nezvedne se
již proti nám. A já mám další plány
a větší.

Givola *(rychle)*
Chtěl bych vědět, jaké plány!

Givola Vyser se na plány a postarej se,
ať sundám ruce!

Roma Bude lepší, Arturo,
když necháme jim ruce takhle!

Givola Pěkný pohled,
až vejde Clark a takhle uvidí nás!

Ui Ernesto, zastrč browning!

Roma Ne, ne, ne.
Arturo, vzbud' se! Cožpak nevidíš,
co s tebou hrají za hru? Jak tě prodávají
těm Clarkům, Dogsboroughům? "Až vejde Clark
a uvidí nás!" Kde jsou peníze
z rejdářství? My z nich neviděli nic.
Hoši bouchají do krámů a vlečou
do skladů petrolej a vzdychají:

Arturo už nás nezná. Dělali jsme
pro něho vše a on si nyní hraje
na rejdaře a velikého pána.
Arturo, vzbud' se!

Giri No tak, vyblíj se
a řekni nám, kde stojíš.

Ui *(vyskočí)*
Znamená to
revolver na prsa? Ne, s takovou
se u mne nepochodí. Takhle ne.
Kdo hrozí mi, ten může všechno další
si připsat na svůj vrub. Jsem člověk mírný.
Výhrůžky ale nesnáším! Kdo slepě
mi nevěří, ať jde si vlastní cestou.
A zde se neúčtuje. U mne platí:
konat svou povinnost až k nejzazšímu!
A já pak určím, co kdo vydělal;
neboť kdo dělá, ten i vydělal!
Důvěru žádám, nic než důvěru!
Vám chybí víra! A když víra chybí,
je po všem veta. Proč jsem mohl vše
to vykonat, nu, proč? Jen díky víře!
Že fanaticky věřil jsem své věci!
A jenom s vírou, s ničím nežli s vírou
jsem bil se s tímto městem, abych nyní
je přiměl na kolena. S vírou šel jsem
k Dogsboroughovi, s vírou jsem pak vstoupil
i do radnice. V holých rukou nic
než svoji neoblomnou víru.

Roma Ovšem.
i browning.

Ui Ne. Ten mají jiní také.
Leč to, co nemají, je pevná víra,
že k vůdcovství jsou předurčeni. Takto
musíte ve mne věřit! Věřit, věřit!
Že pro vás chci to nejlepší a vím,
co je to nejlepší - A tím, že také
naleznu cestu k vítězství. A kdyby
Dogsborough odešel, tak já pak určím,
kdo tu čím bude. Řeknu jenom jedno:
budete spokojeni.

Givola *(si položí ruku na prsa)*
Arturo!

Roma Hybaj!

(Giri, Givola a tělesní strážci pomalu s rukama nad hlavou vycházejí.)

Giri *(na odchodu Romovi)*
Tvůj klobouk se mi líbí.

Givola *(na odchodu)*
Drahý Romo...

Roma Neodnauč se smíchu, klaune Giri!
Givolo, nezapomeň koňskou nohu,
i když je jistě taky kradená!

(Sotva jsou pryč, upadá Ui opět do svého zadumání.)

Ui Odejdi!

Roma Kdybych neměl, Arturo,
právě tu víru v tebe, o níž jsi
teď mluvil, nejednou bych nevěděl,
jak pohlédnout svým lidem do očí.
Musíme jednat! Ihned! Giri chystá
veliká svinstva!

Ui Velké nové věci
zas chystám já. Zapomeň na Giriho!
Tebe, co svého nejstaršího druha,
věrného pobočníka, chtěl bych nyní
zasvětit do svých zrajičích už plánů.

Roma *(rozzářeně)*
Vyprávěj! To, co jsem ti hodlal říct
ohledně Giriho, to může počkat.

(Posadí se k němu; jeho lidé stojí čekající v koutě.)

Ui Chicago máme. Chci mít více.

Roma Více?

Ui Nejsou jen tady zelinářství.

Roma Nejsou.
Jen jak se dostat jinam?

Ui Hlavním vchodem.
A zadním vchodem. Stejně jako okny.
Odmítán, žádán. Volán, vykřičen.
Hrozbou i prosbou. Pomluvou i mluvou.

Objetím z ocele i něžným násilím.
Zkrátka jak zde.

- Roma** Však jinde je to jiné.
- Ui** Chci zkusmo provést generální zkoušku v některém z menších měst. Pak ukáže se, je-li to jinde jiné, čemuž nevěřím.
- Roma** A kde má být ta generální zkouška?
- Ui** V Ciceru.
- Roma** Tam však působí ten Dullfeet, co vydává ty Zelinářské listy s přílohou "Vnitřní soustředění". Jednou týdně mi klne, že jsem Sheetův vrah.
- Ui** To musilo by přestat.
- Roma** Mnozí na pisálky sočí.
Tiskařská čern leckoho dráždí k hněvu.
Mne třeba. Měli by s tím přestat, Arturo.
- Ui** Musí to přestat. Trust již vyjednává s Cicerem. Zprvu chceme pokojně prodávat karfiól.
- Roma** Kdo jedná?
- Ui** Clark.
Má ale těžkosti. To kvůli nám.
- Roma** Tak. Tedy Clark. Já tomu Clarkovi nevěřím ani za mák.
- Ui** Říká prý se v Ciceru, že jdem za trustem jak stín. Karfiól chtějí. Nechtějí však nás. Obchody se nás hrozí a co víc: manželka toho Dullfeeta má v Ciceru už dlouhá léta import zeleniny a Karfióltrust by jí přišel vhod. Nás nebýt, byla by už jistě v něm.
- Roma** Plán s Cicerem tak tedy vůbec není od tebe? Je to jen plán Karfióltrustu? Arturo, všemu teď už rozumím! Je jasné, co se hraje.

Ui

Kde?

Roma

Kde? V trustu!

U Dogsborougha! Jeho testament!
Je objednaný trustem! Anšlus chtějí
s Cicerem. Ale ty jsi v cestě. Jak
tě odklidit? Ty máš je přece v hrsti:
pro svoje svinstva potřebovali tě.
Všecky tvé činy proto trpěli.
Co s tebou teď? Nu, Dogsborough se přizná!
Za slz a nářku vleze do rakve
a kolem stojí hlávky karfiólu,
dojatě vezmou z jeho rukou papír
a za vzlykotu přečtou potom tisku,
jak kaje se a naléhavě žádá
vymýt mor, ježž on - tak, on, to dozná! -
k nim zavlekl a vrátil se zas zpátky
k starému počestnému obchodu.
Arturo, to je jejich plán. A všichni
jdou s nimi: Giri, který dovoluje
Dogsboroughovi škrábat testamenty,
a jeho přítel Clark, jenž kvůli nám
má svízel v Ciceru a chtěl by hrabat sám.
Sup nad mršinou - Givola. - Ten Dogsborough,
počestný starý Dogsborough, co škrábe
zrádcovská lejstra, jež tě zahrnují
jen svinstvem, musí zmizet nejdřív, jinak
je amen s tím tvým plánem s Cicerem!

Ui

Nějaký komplot, myslíš? Pravda, stál
jsem jaksi stranou. Je to nápadné.

Roma

Zapřísahám tě, Arturo, že všechno
sám urovnám! Se svými hochy vpadnu
ještě dnes na zámeček, Dogsborougha
vytáhnu ven, jakoby na kliniku,
a promptně odevzdám ho v mauzoleu.

Ui

Giri je v zámečku.

Roma

A může klidně
tam zůstat.

(Pohlédnou na sebe.)

Čistka prostě.

Ui

A co Givola?

Roma

Na cestě zpět tam zajdu. Objednám

u něho v květinářství tlusté věnce
pro Dogsborougha. I pro vtipálka Giriho.
Zaplatím hotovým.
(Ukáže na svůj *browning*.)

Ui Ten podlý plán
těch Dogsboroughů, Clarků, Dullfeetů
z té akce v Ciceru mě vytlačit,
tím, že mě ocejchují na zločince,
musí být tvrdě zmařen. Věřím ti.

Roma To můžeš. Musíš být však u toho,
než začnem, musíš hochy rozpumpovat,
tak aby celá věc jim byla jasná.
Nejsem tak dobrý řečník.

Ui (*potřásá mu rukou*)
Souhlasím.

Roma Já jsem to věděl! Tak a nejinak
teď padne rozhodnutí. Ty a já!
My dva! No řekni! Jako za stara!
(*Svým lidem*)
Co jsem vám říkal? Arturo jde s námi!

Ui Já přijdu.

Roma V jedenáct.

Ui Kam?

Roma Do garáže.
Jak bych se znovuzrodil! Jde se do toho.

(*Rychle se svými lidmi odchází.*)

Ui (*přecházejí sem a tam připravuje si řeč, kterou chce přednést Romovým lidem*)
Přátelé! Hnusná zrada osnuje se
za mými zády. Je mi z toho smutno,
leč je to pravda. Lidé, kteří dlouho
žili mi po boku a jimž jsem příliš
snad věřil, srotili se před nedávnem,
šílení ctízádnostivostí, chtějí
a pustě věrolomní, rozhodli se
spojit se s karfióly - ne, to nejde -
spojit se - s čím? Už mám to: s policií
a hned vás likvidovat. Dovídám se,
že mi jde o život! Má trpělivost
je u konce. I nařizují tedy,

abyste této noci pod velením
Ernesta Romy, jemuž věřím...

(Objeví se Clark, Giri a Betty Dullfeetová.)

- Giri** *(poněvadž Ui vypadá polekaně)*
My jen, šéfe!
- Clark** Uii, zde paní Dullfeetová z Cicera!
Je přáním trustu, abyste ji přijal,
vyslechl, dohodl se s ní.
- Ui** *(zamračeně)*
Tak. Prosím.
- Clark** Při jednání o fúzi chicagského
Karfióltrustu s lidmi z Cicera
byly, jak asi víte, v Ciceru
námitky proti vaší účasti.
Trustu se podařilo konečně
vše vyvrátit a paní Dullfeetová chce...
- Paní
Dullfeetová** Vyjasnit nedorozumění. Také
za svého chotě, pana Dullfeeta,
bych chtěla zdůraznit, že kampaň v tisku
vám, pane Uii, neplatila.
- Ui** Komu tedy?
- Clark** Řeknu vám rovnou, Uii: "Sebevražda"
Sheetova velmi rozladila Cicero.
Ať byl co byl, byl přece jenom rejdař,
muž v postavení, ne nějaké nic,
jež v nic se rozplyne a čemu nic
se neřekne. A nadto: Carutherova
garáž si stěžuje, že jedno auto
se poškodilo. V obou případech
má prsty jeden z vašich lidí, Uii.
- Dullfeetová** V Ciceru každé dítě ví, že karfiól
trustu je krvavý.
- Ui** Toť nestydatost.
- Dullfeetová** Ne, ne. To není proti vám. Pan Clark
se za vás zaručil. Jde o toho
Ernesta Romu.
- Clark** *(rychle)*

Rozum, Uii!

Giri Cicero...

Ui To nechci slyšet. Zač mě, k čertu, máte?
Dost! Dost! Ernesto Roma je můj člověk.
Nedám si předpisovat, jací lidé
smějí být kolem mne. Tu potupu
nesnesu.

Giri Šéfe!

Dullfeetová Ignatius Dullfeet
bojovat bude s lidmi jako Roma
do posledního dechu.

Clark *(chladně)*
A to právem.
Trust stojí v této věci zcela za ním.
Rozvahu, Uii. Přátelství a obchod
jsou rozličné dvě věci. Tedy jak?

Ui *(rovněž chladně)*
Nemám co k tomu dodat, pane Clarku.

Clark Lituji, paní Dullfeetová, velmi,
že to tak dopadlo.
(Na odchodu Uiovi)
Nemoudré, Uii

*(Ui a Giri, kteří zůstali na scéně sami, na sebe ani
nepohlédnou.)*

Giri To, po té Carutherově garáži,
znamená boj.

Ui A z boje já strach nemám.

Giri Tak dobrá, neměj strach! Vždyť budeš stát
jen proti tisku, Dogsboroughovi
a všem, kdo s ním jdou, proti všemu městu!
Měj rozum, šéfe, vždyť je to jen klam...

Ui Rady mi netřeba. Svou povinnost já znám.

(Objeví se nápis.)

XII.

Garáž. Je slyšet déšť. Ernesto Roma a mladý Inna. V pozadí gunmani.

Inna Je jedna.

Roma Něčím asi pozdržel se.

Inna Bylo by možné, že snad váhá?

Roma Bylo.
Arturo velmi na svých lidech lpí,
raději sebe sám by obětoval.
I kryš, jako jsou Giri, Givola,
se těžko zbavuje. Pak otálí
a svádí vnitřní boj a hned jsou dvě,
možná i tři. Však přijde. To je jasné.
Já znám ho, Inno.

(Pomlka)

Až mi bude ležet
ten Giri u nohou, tak budu šťastný,
jak když se přebíleně vyčůráš.
Nu, záhy bude to.

Inna Ty deště v noci
cuchají nervy.

Roma Proto mám je rád.
Z nocí ty ze všech nejtmařejší.
Z aut auta nejrychlejší. Z přátel
ty nejodhodlanější.

Inna Kolik let
ho znáš?

Roma Osmnáct asi.

Inna To je hodně.

**Jeden
gunman** *(postoupí dopředu)*
Hoši by chtěli pít.

Roma Dnes v noci nic.
Chci je mít střízlivé.

(Tělesní strážci přivedou dovnitř Malého muže.)

Malý muž *(celý zadýchaný)*
Dvě obrněná
auta se zastavila před revírem!
Policistů jak naseto!

Roma Tak dolů
s tou roletou! Nic společného s námi,
však opatrnost matka moudrosti.

(Ocelová roleta pomalu uzavírá vchod do garáže.)

Je chodba volná?

Inna *(přikývne)*
Divné s tím tabákem.
Kdo kouří, vypadá tak chladnokrevně.
Když děláš to, co dělá chladnokrevný,
a kouříš, staneš se jím.

Roma *(s úsměvem)*
Napni ruku!

Inna *(to udělá)*
Chvěje se. To je zlé.

Roma Podle mne ne.
Býků si necením. Jsou necitliví.
Neznají bolest, nezpůsobí žádnou.
Aspoň ne vážnou. Klidně chvěj se! Jehla
v kompasu také zachvívá se, nežli
se ustálí. Tvá ruka chce jen vědět,
kde pól je. To je vše.

Hlas *(volá z boku)*
Policejní
auta na Churchstreet!

Roma *(ostře)*
Zastavují?

Hlas Jedou.

**Jeden
gunman** *(vejde)*
Dvě auta za rohem a bez světél!

Roma Jdou na Artura! Givola a Giri
ho chtějí odkrouhnout! Jde do pasti!
Musíme jít mu vstříc. Jdem!

Gunman Sebevražda.

Roma I kdyby, pak je k sebevraždě čas.
Člověče. Osmnáct let přátelství!

Inna *(jasným hlasem)*
Roletu vzhůru! Připraveni?

Gunman Ano!

Inna Vzhůru!

(Pancéřová roleta pomalu stoupá, dovnitř rychle vcházejí Ui a Givola, následováni tělesnými strážci.)

Roma Arturo!

Inna *(tiše)*
Ano, s Givolou!

Roma Co je?
Měli jsme obavy, Arturo.
(Hlasitě se směje.)
U ďábla!
Vše v pořádku!

Ui *(chraptivě)*
A proč by taky ne?

Inna Mysleli jsme, že něco neklape.
Podej mu klidně ruku, šéfe. Právě
nás za tebe chtěl vláčet do ohně.

(Ui jde k Romovi a podává mu ruku. Roma ji s úsměvem uchopí. V tom okamžiku, kdy nemůže sáhnout po svém browningu, po něm Givola bleskurychle od pasu střelí.)

Ui Do kouta.

(Romovi muži stojí nic nechápajíce a jsou pak, s Innou v čele, zahánáni do kouta. Givola se shýbne k Romovi, který leží na zemi.)

Givola Ještě dýchá.

Ui Dorazit.
(Těm u zdi)
Váš úklad proti mně byl odhalen.
I to, co proti Dogsboroughovi
jste chystali. V hodině dvanácté

jsem předešel vás. Odpor zbytečný.
Já neučím vás brojit proti mně!
Hezoučké hnízdo!

Givola Všichni v plné zbroji!
(*O Romovi*)
Ještě se probírá, má smůlu.

Ui Budu
dnes v noci v zámečku u Dogsborougha.
(*Rychle odejde.*)

Inna (*u zdi*)
Špinavé krysy! Zrádci!

Givola (*rozčileně*)
Střílejte!
(*Ti, co stojí u zdi, jsou skoseni kulometem.*)

Roma (*se probírá*)
Givolo! K ďáblu!
(*Těžce se otočí, jeho tvář je smrtelně bledá.*)
Co se tady stalo?

Givola Nic.
Několik zrádců popraveno.

Roma Pse.
Cos provedl tu s mými lidmi, pse?
(*Givola neodpovídá.*)

Co Arturo? Já věděl! Vražda! Psi!
(*Hledá ho pohledem na zemi.*)
Kde je?

Givola Odešel.

Roma (*zatímco ho vlečou ke zdi*)
Vy psi! Vy psi!

Givola (*chladně*)
Mám krátkou nohu, že? Jak rozum tvůj!
Na zdravých nohách ke zdi mašíruj!

(*Objeví se nápis.*)

XIII.

Givolovo květinářství. Vstoupí Ignatius Dullfeet, muž, který není větší než chlapec, a Betty Dullfeetová.

Dullfeet Nerad to dělám.

Dullfeetová A proč ne? Ten Roma je pryč.

Dullfeet Zavražděn.

Dullfeetová Ať si. Je však pryč!
Ui, pravil Clark, prý má už za sebou klackovská léta, úděl nejlepších, a ukázal, že zavrhnout teď hodlá ten drsný tón. Pokračuj v útoku a probudíš v něm zas ty horší pudy - ty sám pak, Ignáci, hned na ráně bys byl jim. Budeš-li však mlčet, tak tě ušetří.

Dullfeet Tím nejsem si tak jist.

Dullfeetová Mlčení pomůže. To není zvěř.

(Z boku přichází Giri s Romovým kloboukem na hlavě.)

Giri Vy už jste tady? Šéf je tamhle vevnitř.
Ten bude rád. Já musím odejít.
A rychle, žel, než mě tu uvidí:
ukrad jsem Givolovi klobouček.
(Směje se tak mohutně, až ze stropu padá štukatura, a mávaje odejde.)

Dullfeet Zlé, když se zlobí, horší, když se smějí.

Dullfeetová Ignáci, nemluv! Tady ne!

Dullfeet *(trpce)*
A jinde
také ne.

Dullfeetová Co chceš dělat? V Ciceru se říká, že pan Ui zaujme místo, na kterém seděl mrtvý Dogsborough. A co je horší, zelináři mluví o vstupu do trustu.

Dullfeet Dvě rotačky
mám teď už na padrt'. Zlá předtucha
mě jímá, ženo.

(Vstoupí Givola a Ui s napřáženými rukama.)

Dullfeetová Pane Uii.

Ui Bud'te
nám vítán, Dulfeete!

Dullfeet Já, pane Uii,
to řeknu rovnou, váhal jsem...

Ui A proč?
Statečný muž je všude vřele vítán.

Givola A krásná žena též!

Dullfeet Já, pane Uii,
jsem považoval za svou povinnost
se proti vám a...

Ui Nedorozumění!
To stát se nemuselo, kdybychom
se byli znali. Vždycky jsem si přál,
aby se v dobrém došlo k tomu, k čemu
se přece dojít musí.

Dullfeet Násilí...

Ui ...se štítím nadevšecko. Nebylo
by nutné, kdyby lidé měli rozum.

Dullfeet Můj cíl...

Ui ...je zcela, zcela týž jak můj.
Oba si přejem, aby obchod vzkvétal.
Maloobchodník, jehož úděl
v takových dobách nemůže být skvělý,
svůj karfiól má v klidu prodávat.
A najít ochranu, když hrozí útok.

Dullfeet *(pevně)*
A sám i rozhodnout, zda chce tu ochranu.
Toť moje zásada.

Ui A moje též.
Svobodně volit musí. Proč? Jen tehdy,

když svobodně si zvolí ochránce
a tím i odpovědnost tomu dá,
koho sám volil, vládne důvěra,
jíž karfiól má stejně zapotřebí
jak jiná odvětví. To vždy jsem hlásal.

Dullfeet Jsem rád, že slyším to teď z vašich úst.
Nemohu neříci vám: Cicero
by nátlak nikdy nesneslo.

Ui Tot' jasné.
Zbytečný nátlak nikdo nesnáší.

Dullfeet Řeknu vám přímo: kdyby spojení
s Karfióltrustem mělo znamenat,
že se k nám zavlečou ty krvavé
zmatky, jež trýzní Chicago, tak nikdy
to neschválím.

(Pomlka)

Ui Tak, pane Dullfeete,
upřímnost za upřímnost! Snad se stalo
zde v minulosti leccos takového,
co přísné míře morálnosti zcela
neodpovídá. To se v boji stává.
Leč mezi přáteli už ne. Co od vás,
Dullfeete, chci: jen abyste měl ke mně
napříště důvěru, jak přítele
mě znal, jenž druhá v bryndě nenechá.
Abyste například v svých novinách
netiskl nadále ty hrůzostrašné
báchoroky, které plodí jenom zlo.
Myslím, že nechci mnoho.

Dullfeet Pane Uii,
je snadné mlčet o tom, co zde není.

Ui V to doufám. Kdyby se však tu a tam
snad udál nepatrný incident
- lidé jsou lidé, žádní andělé -
doufám, že nebude se ihned psát,
že zločinci zas řadí jako diví.
Netvrdím také, že se nepříhodí,
že ten či onen z našich šoférů
vysloví hrubé slovo. To je lidské.
Když také ten či onen zelinář
zaplatí některému z našich lidí
pivo, aby mu včas a řádně přijel
s kapustou, nesmí se hned tvrdit, že

se pášou nepravostí.

Dullfeetová Pane Uii,
můj muž je lidský.

Givola Což je o něm známo.
A když jsme si tak pěkně všechno řekli
a přátelsky vše vyjasnili, rád
bych ukázal vám svoje květiny...

Ui Až po vás, Dullfeete.

*(Jdou si prohlédnout Givolovo květinářství. Ui provádí
Dullfeetovou, Givola Dullfeeta. V následujícím výjevu mizejí
dvojice vždy znovu za květinovou výzdobou. Objeví se Givola
a Dullfeet.)*

Givola Japonské duby, drahý Dullfeete.

Dullfeet Rybníčky jsou tak zpola zakryté.

Givola Chňapaví modří kapřiči v nich plují.

Dullfeet Zlí lidé květiny prý nemilují.

(Zmizí. Objeví se Betty a Ui.)

Dullfeetová Silný muž silnější je bez násilí.

Ui Příčiny chápe jenom ten, kdo střílí.

Dullfeetová Výstižný argument jak zázrak platí.

Ui Ne na toho, kdo musí něco dát.

Dullfeetová Revolver, nátlak, podvod, lež a triky...

Ui Jsem vždycky muž reálné politiky.

(Zmizí. Objeví se Givola a Dullfeet.)

Dullfeet Já vím, květiny neznají zlých hnutí.

Givola Toť právě, co mne milovat je nutí.

Dullfeet Tiše si žijí svoje dny a týdny.

Givola *(čtverácky)*
Bez hněvu, novin - nic je nezneklidní.

(Zmizí. Objeví se Ui a Dullfeetová.)

Dullfeetová Spartánsky žijete prý, pane Uii.

Ui Pro alkohol a tabák nehoruji.

Dullfeetová Ó, nejste vy nakonec světec snad?

Ui Jsem muž, jenž chtičem zná jen pohrdat.

(Zmizí. Objeví se Givola a Dullfeet.)

Dullfeet Uprostřed květin žít, ó, krásná dřímoto!

Givola Ó kéž! Leč ledacos je mimo to.

(Zmizí. Objeví se Betty a Ui.)

Dullfeetová Zdalipak, pane Uii, nábožný jste?

Ui Jsem křesťan. A to musí stačit.

Dullfeetová Jistě.
Leč deset přikázání, na nichž lpíme...?

Ui S drsností všedních dnů je nemísíme!

Dullfeetová Že dál vás týrám, pane, odpusťte mi:
co sociální problém v naší zemi?

Ui Jsem sociální, což lze snadno dokázat:
i boháč občas za mnou jde - a rád.

(Zmizí. Objeví se Givola a Dullfeet.)

Dullfeet I květiny prý zážitky své mají.

Givola Jistěže! Pohřby - na podzim i v máji!

Dullfeet Ó, zapomněl jsem. Nutnost uživit se.

Givola Tak. Smrt je moje první zákaznice.

Dullfeet Doufám, že nejste odkázán jen na ni.

Givola Ne - poslechnou-li lidé varování.

Dullfeet Násilím nikdy nedojde se k slávě.

Givola Leč k cíli. Ovšem v květomluvě.

Dullfeet Právě.

Givola Jste bledý.

Dullfeet To ten vzduch. Jsem zemdlelý.

Givola Vadí vám vůně květin, příteli?

(Zmizí. Objeví se Betty a Ui.)

Dullfeetová Jsem tolik ráda, že jste zajedno.

Ui Když člověk ví, oč jde, tak najednou...

Dullfeetová Přátelský svazek v bouřích utužený...

Ui *(jí položí ruku na rameno)*
Miluji rychle chápající ženy.

(Objeví se Givola a Dullfeet, který je smrtelně bledý. Vídí Uiovu ruku na rameni své ženy.)

Dullfeet Půjdem, Betty.

Ui *(jde k němu a podává mu ruku)*
Vaše rozhodnutí
vás šlechtí, pane Dullfeete. A bude
ku blahu Cicera. Že muži jak my dva
se našli, může být jen na prospěch.

Givola Nádheře nádheru!
(Dává Dullfeetové květiny.)

Dullfeetová Hle, Ignáci!
Jsem tolik ráda. Sbohem, pane Uii!
Na brzkou shledanou!

(Odejdu.)

Givola Tak to by bylo.
A teď by to už konečně snad šlo.

Ui Ten člověk se mně líbí pramálo.

(Objeví se nápis.)

XIV.

Za rakví, která je za zvuků zvonů vynášena z mauzolea města Cicera, kráčeji: Betty Dullfeetová ve vdovském šatu, Clark, Ui, Giri a Givola, poslední nesou veliké věnce. Ui, Giri a Givola odevzdají věnce a zůstanou stát před mauzoleem. Odtamtud je slyšet hlas pastoraův.

Hlas Tak pozůstatkům Ignatia Dullfeeta
teď klid buď přán. Je skončen život, v němž
jen málo zisku, mnoho námah bylo.
Zesnulý velkou práci věnoval
vždy pro jiné a nikdy pro sebe.
U brány nebes anděl ve fortně
až Dullfeetova kabátu se dotkne,
pozná, že leckde prodřený měl šat,
a takto o něm řekne: Tento muž
nes tíži za mnohé. A v městské radě
na jejích příštích schůzích častokrát
vše náhle utichne, když mluvili
už všichni. Rada bude čekat, že
teď Ignatius Dullfeet promluví.
Tak velmi zdejší občané si zvykli
dbát jeho rad. Jak zemřelo by nyní
svědomí města. V těžké chvíli pro nás
odešel, ten, jenž přímou cestou slepě
moh jít a jenž znal právo nazpaměť.
Byl tělem malý, duchem velký muž!
A jeho noviny, toť kazatelna,
z níž jeho jasný hlas byl slyšitelný
daleko za hranice města. Ignáci
Dullfeete, odpočivej v pokoji!
Amen.

Givola Taktní to muž! Nic o způsobu smrti.

Giri *(s Dullfeetovým kloboukem na hlavě)*
Taktní to muž? Muž, jenž má sedm dětí!

(Z mauzolea přicházejí Clark a Mulberry.)

Clark Hlídáte rakev, aby pravda nepřišla
ke slovu ani tady?

Givola Drahý Clarku,
pročpak tak drsně? Místo, na němž jste,
by mělo mírnit vás. A šéf též není
dnes v náladě. To není pro něho.

Mulberry Vy řezníci! Ten Dullfeet držel slovo:
ke všemu mlčel!

Givola To vždy nestačí.
Je třeba lidí, kteří nejsou jen
ochotni pro nás mlčet, nýbrž také
mluvit - a hlasitě!

Mulberry O čem moh mluvit,
než že jste řezníci?

Givola On musel pryč.
neboť ten malý Dullfeet byl jak póra,
již velkozelinářstvím vždycky znovu
pot strachu vytryskne. A tenhle pot
strašlivě smrděl.

Giri A váš karfiól?
Vozit ho do Cícera, nebo ne?

Mulberry Přes jatky ne!

Giri A tedy přes co, přes co?
Kdo žere telata, jež porážíme?
To slyším rád: o maso řvát a nadávat
kuchaři, protože má v ruce nůž.
Hubičky od vás čekáme, ne kletby!
Teď domů!

Mulberry To byl, Clarku, černý den,
kdy přivedls je k nám!

Clark To říkáš mně?

(Oba chmurně odcházejí.)

Giri Nedej si, šéfe, ztrpčit kratochvíli
z tohoto pohřbu sebrankou!

Givola Klid, Betty!

*(Z mauzolea přichází Betty Dulfeetová, podpírána jakousi
ženou; Ui jí vstoupí do cesty. Z mauzolea zní varhany.)*

Ui Mou soustrast, paní Dullfeetová!

(Dulfeetová přejde kolem něho beze slova.)

Giri *(zařve)*
Vy tam! Stát!

(Betty se zastaví a otočí se; je vidět, že je nesmírně bledá.)

Ui Řekl jsem: soustrast, paní Dullfeetová!
Dullfeet - Bůh dej mu věčnou slávu - zemřel.
Váš karfiól však existuje. Třeba
ho ještě nevidíte zrakem, který
je zkalen žalem. Tragický ten případ
by ale neměl dát vám zapomenout,
že na poklidná auta s karfiólem
zákeřná ruka ze zálohy střílí.
Petrolej vylévaný mrzkou rukou
zle ničí zeleninu, jíž je třeba.
Zde stojím já a se mnou moji lidé
a chcem dát ochranu. Co vy?

Dullfeetová *(vzhlédne k nebi)*
Ach, tohle -
a Dullfeet dosud nezpopeľněn!

Ui Mohu
toho jen litovat a ujistit vás:
muž mrzkou rukou odpravený byl
můj přítel.

Dullfeetová Tak. A ruka, jež ho sklála,
táž ruka je, jež chňapla po jeho.
Vaše!

Ui To zase jsou ty pomluvy,
to pusté štvání, nactiutrhaní,
jež od kořenů otravuje mé
upřímné úmysly, jak vyjít v míru
s mým sousedem! Jen klacky pod nohy!
Já důvěřuji, oni naopak!
Prý vyhrožuji, když jen ucházím se!
Podávám ruku, ruka se mi srazí!

Dullfeetová Ta ruka, jež chce odpravit!

Ui Ó ne!
Jsem popliván, když vřele ucházím se!

Dullfeetová Had takto uchází se o ptáka!

Ui Slyšíte! Tak se se mnou jedná! Tak
i Dullfeet měl mou upřímnou a přímou
nabídku přátelství jen za výpočet,
velkomyslnost za slabost! Ó žel!
Na přátelská svá slova sklídl jsem -
chlad mlčení! To byla odpověď,
když já jsem doufal v přeradostnou shodu!

A jak jsem doufal, že se na své stále
a ponižující už prosby o přátelství,
či aspoň o laciné pochopení,
snad dočkám známky lidské vřelosti!
Vše nadarmo! Jen s opovržením
jsem setkal se! I slib, že bude mlčet,
ježž dal mi mrzutě - Bůh ví, že nerad -
při prvé zámince je zrušen! Kde teď
je vroucně přislíbené mlčení?
Do všech stran světa zas se vytrubují
ty hrůzostrašné bajky! Varuji.
Dlouho už nelze spoléhat se na mou
pověstnou trpělivost!

Dullfeetová

Nemám slov.

Ui

Ta vždycky chybějí, když mlčí srdce.

Dullfeetová

Vám srdcem je, co činí výmluvným?

Ui

Já mluvím tak, jak cítím.

Dullfeetová

Možno cítit

tak, jak vy mluvíte? Já věřím tomu!
Vraždění prýští u vás ze srdce!
A vaše zločinnost je procítěná,
jak dobrodiní bývá u lidí!
Věříte zradě jak my věrnosti!
Jste neproměnně pro vrtkavost!
Vznešené hnutí mysli nezíská vás!
Vší duší pro lež! Čestně pro podvod!
Vždy rozplameněn zvířecostí! Nadšen,
když zříte krev! Přeblažen násilím!
Před každou špinavostí stojíte
dojatě v slzách. Před dobrými skutky
vás rozdmýchává hněv a nenávisť!

Ui

Můj princip, paní, zní: ať protivník
se vymluví. I když mě hanobí.
Ve vašich kruzích nijak naklonění
mi nejsou. To já dobře vím. Můj původ -
jsem prostým synem předměstí - se uvádí
vždy proti mně! "Ten muž" - se říká, - "neví,
jaký si má vzít příbor pro desert -
a ten by chtěl pak obstát v světě peněz!
Snad mylně ještě sáhne po noži,
když o tarifu nebo o podobných
finančních věcech bude někde řeč!
To nejde, ne. Ten muž se nehodí!"
Můj drsný tón, můj mužný způsob řeči,

když věci pravým jménem nazývám,
je provaz, jež mi pletou. A tak mám
předsudky proti sobě, opřít mohu
se jenom o případné zásluhy,
jichž sám si dobudu. Vy, paní Dullfeetová,
jste činná v zelenině. Tak jak já.
A tento most nás oba spojuje.

Dullfeetová A propast mezi námi, jež tím mostem
má překlenout se, je jen krutá vražda!

Ui Velice trpká zkušenost mě učí
nemluvit zde jak člověk k člověku,
nýbrž jak vlivný člověk k majitelce
jednoho dovozního obchodu.
I ptám se: co je s karfiólem? Život
jde dál, i když nás stihne neštěstí.

Dullfeetová Ano, jde dál a - chci ho využít
a říci světu, jaký mor sem vtrh!
Přisahám mrtvému, že vlastní hlas
chci nenávidět, jestli "Dobrý den"
či "Jíst mi dejte" řekne namísto
"Vyhubte Uie!"

Giri *(výhrůžně)*
Ne tak nahlas, dítě!

Ui Jsme mezi hroby. Ztlumit city bylo
by předčasné. I mluvím o obchodě,
jenž mrtvých nezná.

Dullfeetová Dullfeete, ó, Dullfeete!
Teď teprv vím, žeš odešel!

Ui Tak jest.
Uvažte, že váš Dullfeet zde už není.
A že tím v Ciceru též chybí hlas,
jenž zločin, teror, násilí vždy hned
dal na pranýř. Dost želet nemůžete
té ztráty! Bezbranná zde stojíte
v studeném světě, kde je bohužel
vždy slabý vydán vplen. A jediná
poslední zbylá ochrana jsem já.

Dullfeetová To říkáte zde vdově toho muže,
jehož sám zavraždil jste? Netvore!
Já věděla, že přijdete sem, neboť
jste objevil se dosud vždycky v místě
svých zločinů a obvinil tam jiné.

“Ne já, ten druhý!” – “Nevím o ničem!”
“Jsem poškozena!”, křičí škoda. “Vražda!
Tu musíte hned pomstít!”, vražda řve.

Ui Můj plán je pevný! Cicero ochránit.

Dullfeetová *(slabě)*
To nikdy!

Ui Záhy! Tak či tak. Jen klid!

Dullfeetová Před ochráncem nás Pánbůh ochraňuj!

Ui Tak tedy?
(Napřáhne k ní ruku.)
Přátelství?

Dullfeetová Ne! Nikdy! Fuj!
(Vyděšeně uteče.)

(Objeví se nápis.)

XV.

Uiova ložnice v hotelu U Mamuta. Ui se v tíživých snech převaluje na lůžku. Na židlič, s revolvery v klíně, jeho tělesní strážci.

Ui *(ze spánku)*
Krvavé stíny pryč! Ó slitování!

(Scéna za ním zprůsvitní; objeví se duch Ernesta Romy, na čele ránu po kulce.)

Roma A všechno to ti nepomůže pranic.
Ty hrozby, vraždy bez mezí a hranic,
Arturo, vše je marné. Neboť kořen
tvých zločinů je shnilý. Nevzkvetou.
Zrada je špatný hnůj. Jen vraždi, lži!
Podváděj Clarky, střílej Dullfeety -
před svými ale - - stůj! I proti světu
se spikni, spiklence však ušetři!
Udupej pod nohama všechno, ale
neudupej si nohy, neblahý!
Všem ve tvář lži, však vlastní obličej
v zrcadle nezamýšlej obelhat!
Sebe jsi zabil, když jsi zabil mne.
Byl jsem ti nakloněn už tehdy dávno,
když před pivnicí viděl jsem tě stát.

V průvanu věčnosti teď stojím já
a ty jdeš zatím s pány hodovat.
Zradou ses vyšvihl a zradou také
zajdeš. Jak mne jsi zradil - přítele,
druha - tak zradíš všechny ostatní.
A tak i tebe ještě, Arturo,
ti všichni zradí. Pod zemí už leží
Ernesto Roma, tvoje zrada ne.
Ta nad hroby se houpá ve větru,
všem viditelná, ba i hrobařům.
A přijde den, kdy všichni, které
jsi odpravil, se vztyčí, povstanou
i ti, jež ještě skoliš, Arturo,
a půjdou proti tobě - celý svět
v krvi, však v naději, že budeš stát
a hledat pomoc. Tak i já jsem stál.
Marně pak budeš žebrat, klít a slibovat!
Nikdo tě neuslyší! Tak i já jsem pad.

Ui *(vyburcován ze sna)*
Pryč hrůzo! Zrádče! Střílet! Na to místo!

(Tělesní strážci střílejí na místo na stěně, na které Ui ukazuje.)

Roma *(vybledávaje)*
Jen houšť! Co ze mne zbylo, před kulkou je jisto.

XVI.

Shromáždění chicagských zelinářů. Jsou velice bledí.

První zelinář Svévole! Vyděračství! Loupež! Vražda!

Druhý zelinář Ba víc a hůř: zbabělost, pasivita!

Třetí zelinář Co, pasivita? V lednu vešli dva z nich
do mého krámu. Řekli: Ruce vzhůru!
Od hlavy k patě jsem si oba změřil
a klidně řek jsem: Uhnu, pánové,
jen násilí! Dal jsem jim najevo,
že nemám s nimi pranic společného
a jejich počínání neschvaluji.
Byl jsem jak led. Už pouhým pohledem
jsem říkal: Dobrá, tu je pokladna,
však jen kvůli těm browningům!

**Čtvrtý
zelinář**

A správně!

Myji si ruce, za to nemohu!
řekl jsem manželce.

**První
zelinář**

(prudce)

Co, zbabělost?

Jen zdravé myšlení. Když člověk mlčel
a se skřípěním zubů platil, dalo
se čekat, že ty stvůry přestanou
alespoň se střelbou. Nic z toho však.
Svévole! Vyděračství! Loupež! Vražda!

**Druhý
zelinář**

To může stát se nám jen. Žádná páteř!

**Pátý
zelinář**

Spíš: žádný browning! Nejsem přece gangster,
prodávám karfiól.

**Třetí
zelinář**

Já doufám jen,
že na takové ten pes narazí,
co ukážou mu zuby. Ať jen zkusí
tuhletu hru pro změnu někde jinde!

**Čtvrtý
zelinář**

V Ciceru dejme tomu!

(Objeví se zelináři z Cicera; jsou velice bledí.)

**Zelináři
z Cicera**

Nazdar, Chicago!

**Zelináři
z Chicaga**

Nazdar, Cicero! Co tu chcete vy?

**Zelináři
z Cicera**

Jsme objednáni.

**Zelináři
z Chicaga**

Kým?

**Zelináři
z Cicera**

No jím.

**První zelinář
z Chicaga**

Jak může

vás objednat? Vám něco předpisovat?
Jak komandovat v Ciceru?

První zelinář
z Cicera

No, browningem.

Druhý zelinář
z Cicera

Násilí ustupujem.

První zelinář
z Chicaga

Zbabělost!

Jste muži! Nejsou v Ciceru už žádní soudcové?

První zelinář
z Cicera

Ne.

Třetí zelinář
z Cicera

Už ne.

Třetí zelinář
z Chicaga

Vy musíte se bránit, lidičky! Ten černý mor se musí zadržet! Což celá zem má sežrána být touto nákazou?

První zelinář
z Chicaga

Napřed jde jedno, pak jde druhé město!
Jste zemi dlužni boj až na nůž! Na nůž!

Druhý zelinář
z Cicera

Jak to, že my? Proč? Myjeme si ruce!

Čtvrtý zelinář
z Chicaga

A my zas doufáme, že na takové ten pes, dej Bůh, snad ještě narazí, co ukážou mu zuby.

(Za zvuků fanfár vystoupí Arturo Ui a Betty Dullfeetová /ve smutku/, následováni Clarkem, Girim, Givolou a tělesnými strážci. Ui projde celou touto skupinou. Tělesní strážci zaujmou postavení v pozadí.)

Giri

Nazdar, děti!
Z Cicera jsou tu všichni?

První zelinář
z Cicera

Ano, jsou.

Giri

Z Chicaga také?

**První zelinář
z Chicaga**

Ano.

Giri *(Uiovi)*

Všecko zde.

Givola Vítejte, zelináři! Karfióltrust
vás vřele zdraví.
(Clarkovi)
Prosím, pane Clarku.

Clark S novinkou dneska před vás předstupuji.
Po týdnech jednání, jež nebyla vždy
hladká - já říkám vám, co vlastně nemám -
rozhod se velkoobchod Betty Dullfeetové
přistoupit ke Karfióltrustu. Takže
veškerou zeleninu dodávat vám bude
Karfióltrust. Co získáte tím, leží
jak na dlani: zvýšenou jistotu
v dodávkách. Nové ceny, maličko jen
zvýšené, jsou už stanoveny. Tisknu
vám ruku, paní Dullfeetová, nová členko
našeho trustu.

(Clark a Betty Dullfeetová si potřásají rukama.)

Givola Promluví Arturo Ui.

Ui *(předstoupí k mikrofonu)*

Občané z Chicaga a Cicera!
Přátelé! Když mě starý Dogsborough,
počestný muž, Bůh dej mu věčnou slávu,
před rokem se slzami v očích vyzval
chicagská zelinářství ochraňovat,
byl jsem, ač dojat, přec jen skeptický,
zda mohu dostát této důvěře.
Dogsborough zemřel. V jeho testament
lze volně nahlédnout. V něm nazývá
prostými slovy mě svým synem. Pohnut
děkuje za vše, co jsem vykonal
ode dne, kdy jsem přijal jeho výzvu.
Obchod se zeleninou - karfiólem,
pažitkou, cibulí a kdovičím -
je v Chicagu dnes chráněn pevnou rukou.
Snad smím to říci: díky rozhodnosti
z mé strany. Když pak zcela nečekaně
jiný muž, Ignatius Dullfeet, podal
mi stejný návrh, nyní za Cicero,
nebyl jsem nenakloněn Cicero

vzít rovněž pod ochranu. S podmínkou,
že bude to jen na výslovné přání
všech obchodníků! Povolán být musím
jen a jen dobrovolně. Svému sboru
jsem přísně nařídil: Jen žádný nátlak!
Město má plnou svobodu mě zvolit!
Mrzutý souhlas, skoupou prosbu nechci.
Polovičatost je mi protivná.
Já žádám radostné a jasné "Ano!"
od mužů z Cicera. Hlas plný, zvučný.
A že to chci - a co chci, to chci zcela -
tu otázku vám kladu ještě jednou,
občané z Chicaga, kde líp mě znáte
a - předpokládám - vskutku ceníte.
Kdo pro mne je? A podotýkám jen
tak mimochodem: ten, kdo není pro mne,
je proti mně a následky za tento
svůj postoj musí přičíst jen sám sobě.
A nyní volte!

Givola Nežli dojde k volbě,
poslyšte paní Dullfeetovou, kterou znáte
co vdovu muže, jenž je vám všem drahý!

Dullfeetová Přátelé! Protože váš dobrý přítel,
můj drahý muž, pan Ignác Dullfeet, s námi
už nedlí...

Givola Necht' má klid a mír!

Dullfeetová A sám
vám nemůže už býti oporou,
radím vám panu Uiovi se svěřit,
jak sama činím, co jsem v této době
- pro mne tak tvrdé - blíž ho poznala
i lépe.

Givola K volbě!

Giri Kdo je pro Artura Uie,
dá ruce vzhůru!

(Několik zelinářů ihned zvedne ruku.)

**Zelinář
z Cicera** Smí se odejít?

Givola Každý má volnost udělat, co chce.

(Zelinář z Cicera váhavě opustí místnost. Dva tělesní strážci jdou za ním. Pak zazní výstřel.)

Giri Ted' vy! Jak svobodně jste rozhodli se?

(Všichni zvednou ruce, každý obě ruce.)

Givola Šéfe, je po volbách a zelináři
z Cicera, Chicaga ti děkují
rádi a vroucně za tvou ochranu.

Ui S hrdostí přijímám váš vřelý dík.
Když před patnácti lety jako prostý
syn předměstí a nezaměstnaný jsem šel
za hlasem Prozřetelnosti, šlo se mnou
jen sedm mužů, s nimiž v Chicagu
jsem cestu proklestil si, maje pevnou vůli
mír zjednat všemu, všemu zelinářstvu.
Byli jsme tehdy hrstka, která prostě,
leč fanaticky přála si ten mír!
Nyní jsme silný sbor. A mír a pokoj
v chicagských zelinářstvích není snem už,
ale je drsnou skutečností. Abych
mír zajistil, tak dnes jsem nařídil,
aby se bez prodlení opatřily
kulometry a obrněná auta
a ovšem vše, co k tomu patří, pendreky,
browningy a tak dále, neboť ochranu
nechce jen Cicero s Chicagem, nýbrž
i jiná města: Washington a Milwaukee!
Detroit! Toledo! Pittsburgh! Cincinnati!
Tam též jsou zelinářství. Flint a Boston!
Philadelphia! Baltimore! St. Louis! Little Rock!
Minneapolis! Columbus! Charleston! A New York!
Vše chce být chráněno! Před žádným "fuj"
před žádným "ne" se nezastaví Ui!

(Bubny a fanfáry. Během Uiovy řeči se objeví nápis.)

XVII.

Cicero. Z rozstříleného nákladního auta vyleze žena zalitá krví a vrávorá kupředu.

Žena Pomoc! Neutíkejte! Dosvědčíte!
Můj muž tam v autě! Zabit! Pomozte!
Má ruka zraněna... vůz rozbitý!
Nemáte obvaz?... Pozabíjejí nás,
tak jak se smete moucha se sklenky!

Pomozte, probůh! Nikdo zde... Můj muž!
Vy vrazi! Vím, kdo je to, vím to. Je
to Ui! (*Zurřivě*) Ten vyvrhel. Ta nestvůra!
Ty mrcho, jež se mrše hnusíš, takže
se ptá: kde umýt se? Ty vši všech vši!
Všichni to trpí! A my umíráme!
Ui je to!

*(V bezprostřední blízkosti zarachotí kulomet a žena se
zhroutí.)*

Ui a jeho zbylý sbor!
Pomoc! Kde jste? Kdo zadrží ten mor?

EPILOG

Vy však se učte dívat - necivět.
A jednat - neřečnit jen a tak dále.
Tohleto málem ovládalo svět!
Národy přec jen přemohly to, ale
triumfem nechtějme se opájet:
klín, z něhož vylezlo to, rodí stále.

ČASOVÁ TABULKA

- Scéna I.** 1929-1932. Světová hospodářská krize postihla Německo obzvláště silně. Na vrcholu krize pokoušejí se prušti junkeři sehnat státní půjčky, dlouho však bez úspěchu.
- Scéna III.** Junkeři dají říšskému prezidentu Hindenburgovi jako čestný dar statek, aby vzbudili prezidentův zájem o těžkosti statkářů.
- Scéna IV.** Na podzim 1932 stojí strana Adolfa Hitlera a jeho soukromá armáda před finančním bankrotem. Hrozí jim brzké rozpuštění. Hitler zoufale usiluje dostat se k moci. Dlouho se mu však nedaří promluvit s Hindenburgem.
- Scéna V.** V lednu 1933 odpírá říšský prezident Hindenburg několikrát vůdci nacistické strany Hitlerovi hodnost říšského kancléře. Musí se však obávat hrozícího vyšetřování skandálu s tzv. Východní pomocí. Přijal také státní peníze pro darovaný mu statek Neudeck a nepoužil jich k jejich vlastnímu účelu.
- Scéna VI.** Když říšský kancléř generál Schleicher vyhrožoval, že odhalí zpronevěru peněz pro Východní pomoc a daňové zpronevěry, odevzdal Hindenburg 20. 1. 1933 moc Hitlerovi. Vyšetřování bylo zastaveno.
- Scéna VII.** Hitlera prý učil deklamací a vznešenému vystupování provinční herec Basil.
- Scéna VIII.** V únoru 1933 došlo k požáru říšského sněmu. Hitler obvinil ze žhářství své nepřátele a dal signál k "noci dlouhých nožů".
- Scéna IX.** Ve velkém procesu, v tzv. procesu se žháři říšského sněmu, odsoudil říšský soud v Lipsku k smrti oblbého nezaměstnaného. Žháři vyvázli bez trestu.
- Scéna X.
a XI.** Blížící se smrt starého Hindenburga vyvolala v táboře nacistů rozhořčené boje. Kruhy, udávající tón, trvaly na odstranění Ernsta Röhma. - Další Hitlerův cíl: obsazení Rakouska.
- Scéna XII.** V noci 30. června 1934 přepadl Hitler svého přítele Röhma v hostinci, kde Röhm čekal na Hitlera, aby s ním zahájil akci proti Hindenburgovi a Göringovi.
- Scéna XIII.** Pod Hitlerovým nátlakem svolil rakouský kancléř Engelbert Dollfuss v roce 1934 k tomu, aby byly umlčeny útoky rakouského tisku proti nacistickému Německu.
- Scéna XIV.** Před obsazením Rakouska byl zavražděn rakouský kancléř Dollfuss. Nacisté neúnavně pokračovali ve svých pokusech získat v Rakousku sympatie.
- Scéna XVI.** 11. března 1938 vtrhl Hitler do Rakouska. Ve volbách pod nacistickým terorem bylo odevzdáno 98 % hlasů pro Hitlera.

K "ZADRŽITELNÉMU VZESTUPU ARTURA UIE"

Několik zápisků z pozůstalosti

ÚVODNÍ SLOVO

(pro plánované uveřejnění v "Pokusech")

Hra Zadržitelný vzestup Artura Uie, napsaná v roce 1941 ve Finsku, je pokusem vysvětlit kapitalistickému světu vzestup Adolfa Hitlera tím, že se přesadí do prostředí, které tento svět dobře zná. Verš, jímž postavy mluví, je mírou jejich "hrdinství".

POZNÁMKY

Slyšíme dnes na všech stranách, že je nepřístojné a beznadějně chtít dát vplen směšnosti velké politické zločince, ať živé či mrtvé. Že prý i prostý lid je v tomto bodě citlivý, a to nejenom protože byl do těchto zločinů zapleten, nýbrž protože ti, kdož zůstali naživu v ruinách, nemohou se takovým věcem smát. Také se prý nemá zbytečně vpadat do otevřených dveří, protože takových dveří je v ruinách příliš mnoho; lidé si lekci osvojili, nač ji nešťastníkům teď ještě vtírat? A jestliže si ji neosvojili, je prý nebezpečné vyzývat nějaký národ k posměchu nad nějakým mocipánem, k posměchu, který by tak říkajíc ubíral národu na vážnosti atd. atd.

Je poměrně snadné vypořádat se s výzvou, že umění musí zacházet s brutalitou obezřele, že musí slabounkou rostlinku poznání láskyplně zalévat, že musí těm, kteří ukázali, jak se řadí, nyní ukázat, jak se hladí atd. - Je možno také napadnout pojem "národ", jímž je míněno něco "vyššího" nežli obyvatelstvo a ukázat, jak tu straší v hlavách pověstná "národní pospolitost" katů a jejich obětí, podnikatelů a porobených. Ale výzva satíře, aby se do toho nevměšovala tam, kde jde o vážné věci, není tím ještě odmítnuta jako nemravná. Právě satira se zajímá o vážné věci. Velcí političtí zločinci musí být rozhodně dáni vplen, a to zejména směšnosti. Neboť především to nejsou žádní velcí političtí zločinci, nýbrž pachatelé velkých politických zločinů, což je něco zcela jiného.

Žádné strachy před čirou pravdou, hlavně když to je pravda! Stejně jako nedává Hitlerovi punc hlupáka ztroskotání jeho podniků, nedává mu rozsah těchto podniků ani punc velkého muže. Vládnoucí třídy v moderním státě používají při svých podnicích většinou hodně průměrných lidí. Ani v nanejvýš důležité oblasti ekonomického vykořisťování není zapotřebí zvláštního nadání. Miliardářský trust I.G.Farben používá nadprůměrné inteligence jen v tom smyslu, že ji vykořisťuje: vykořisťovatelé sami, hrstka lidí, kteří se většinou dostali k moci díky svému původu, vyvíjejí sice kolektivně trochu lstivosti a brutality, jejich nevzdělanost je však obchodně nijak nepoškozuje a neškodila by jim ani eventuální dobromyslnost jedinců z vlastních řad. Vyřizováním politických záležitostí pověřují lidi, kteří jsou často ještě značně hloupější nežli oni sami. V tom ohledu si neměli Hitler s Brüningem a Brüning se Stresemannem co vyčítat a ve vojenské oblasti byl asi Keitel roven Hindenburgovi. Vojenský specialista jako Ludendorff, který prohrával bitvy pro svou politickou nezralost, je stejný "intelektuální gigant" jako rychlopočtář ve varieté. Takoví lidé budí zdání velikosti rozsahem toho, co podnikají. Přitom nemusí být právě pro tento rozsah příliš zdatní, neboť tento rozsah přece jen

znamená, že se prostě použilo obrovské spousty inteligentních lidí, takže krize a války se stávají výstavami inteligence veškerého obyvatelstva.

K tomu přistupuje fakt, že zločin zhusta sám vyvolává obdiv. Maloměšťáky svého rodného města jsem nikdy neslyšel mluvit jinak nežli se zbožným nadšením o jistém masovém vrahovi jménem Kneisel, takže si jeho jméno pamatuji dodnes. Nepovažovalo se ani za nutné, aby se mu přisuzovaly známé dobročinné skutky vůči chudým starým matičkám; stačily jeho vraždy.

Pojetí dějin u maloměšťáků (a u proletářů, dokud nemají žádné jiné) je z valné části romantické. Napoleon I. nezaměstnával ubohou fantazii těchto Němců samozřejmě svým Code Napoléon, nýbrž milióny svých obětí. Krvavé skvrny se těmto dobyvatelům hodí dobře k pleti, tak jako chybičky zvyšující krásu. Jestliže v časopise nazvaném právem Deutsche Rundschau psal jistý doktor Pechel roku 1946 o Džingischánovi, že "pax Mongolica se uskutečnil za cenu dvaceti rozdrčených říší a smrti mnoha tuctů miliónů lidí", pak "krví potřísněný dobyvatel, rozbíječ všech hodnot, nad nímž nelze zapomenout na vládce, jenž dokázal, že nebyl žádnou destruktivní hlavou", stává se velikým již tím, že ve styku s lidmi nebyl malicherný. Tento respekt před zabíječi musí být rozbit. Každodenní logika se nesmí dát zastrašit, odebírání-li se do staletí; co pro nás platí v malých poměrech, tomu musíme zjednat platnost v poměrech velkých. Jestliže vládnoucí dovolí lumpovi v malém, aby se stal lumpem ve velkém, musí tento lump zaujmout zvláštní místo nejen v lumpáctví, nýbrž i v našem chápání dějin. A všeobecně asi platí věta, že tragédie bere utrpení lidí houfněji na lehkou váhu než komedie.

NOTICKY

(Brecht zaujímá v těchto notickách stanovisko k rozličným bodům diskuse, kterou s ním mělo koncem roku 1953 několik mladých spisovatelů a jejíž obsah shrnul Lothar Kusche v dopise adresovaném 21. 1. 1954 Bennovi Slupiankovi)

Kusche: "...v témže okamžiku však, kdy 'Ui' je promítáním nápisů vztahován ke zcela určité fázi německé historie..., naskytá se otázka: kde je lid?"

"Brecht napsal (o Eislerově Faustusovi): Musíme bezpodmínečně vycházet z pravdivosti věty: 'Koncepce, pro niž jsou německé dějiny jen mizérií a v níž chybí jako tvořivá potence lid, není pravdivá.' "Postrádá se to 'něco', co reprezentuje tvořivou potenci národa: byl to jen boj gangsterů a obchodníků mezi sebou? Byl Dimitrov (potence, kterou tu tak jmenujeme pro zjednodušení) obchodník?"

"Ui je hra - PODOBENSTVÍ - psaná s úmyslem rozbít běžný, nadmíru nebezpečný respekt před velkými zabíječi. Kruh je úmyslně úzký: omezuje se na rovinu státu, průmyslníků, junkerů a maloměšťáků. K provedení mého úmyslu to stačí. Hra nechce být žádným všeobecným, důkladným nárysem historické situace třicátých let. Chybí proletariát a nemůže se na něj ve větší míře brát ohled, neboť každé *vice* v této skladbě by bylo *příliš mnoho* a odvádělo by pozornost od obtížného postavení problému. (Jak se blíže zabývat proletariátem, a nikoli nezaměstnaností? Jak se zabývat nezaměstnaností, a nikoli pracovními možnostmi a politickými stranami? A stejně jejich selháním? Jedno by přitahovalo druhé a vyšlo by z toho gigantické dílo, které by nesplnilo zamýšlené poslání.) Promítané nápisy - podle K. důvod, aby se ve hře hledal všeobecný nárys - podle mého názoru jen ještě zesilují dojem, že jde o výřez, o něco à la panoptikum.

Zdá se, že průmyslníci jsou krizí postiženi všichni stejně; místo aby slabší byli ubiti silnějšími. (Ale možná také, že by tento bod zabíhal příliš do detailu a že se podobenství může bez něho obejít.)

Obhájce (IX. obraz, proces se žháři skladů) by se měl možná ještě jednou prozkoumat. Když protestuje v nynější podobě, vypadá to, jako by výhradně hájil jeden druh "stavovské cti". Ať už je tak zamýšlen nebo ne, publikum se bude přirozeně snažit chápat jej jako Dimitrova.

Co se týče zjevení Röhmova ducha, má Kusche podle mého názoru pravdu. ("Podle nynějšího znění textu dostává se tučnému, pijanskému nacistovi mučednických rysů".)

Hru psanou v roce 1941 viděl autor jako inscenaci roku 1941.

POKYN PRO PROVEDENÍ

Aby události dostaly význam, jenž jim bohužel přísluší, musí se hra provést ve vysokém stylu; nejlépe se zřetelnými reminiscencemi na alžbětinské historické divadlo, tedy s oponami a podestami. Může se například hrát před obílenými reznými oponami, postříkanými barvou volské krve. Může se také příležitostně použít prospektů malovaných po způsobu jarmarečních malůvek a rovněž jsou přípustné efekty s varhanami, trubkami a bubny. Je však přirozeně nutno vyhýbat se čisté travestii a také co se grotesknosti týče, nesmí ani na okamžik zmizet atmosféra děsivosti. Je zapotřebí plastického znázornění v rychlém tempu s přehlednými skupinovými obrazy ve vkusu staré historické malby.

PŘEKLADATELOVY DODATKY

V VIII. scéně má jeden z tělesných strážců zpívat "sentimentální píseň, v níž se zhusta vyskytuje slovo vlast". Text písně chybí. Překladatel napsal pro brněnské uvedení na podzim 1959 vlastní text, který se zpíval na melodii Horst-Wessel-Liedu v pomalém tanečním rytmu:

Nám naše vlast je nejsvětější vlastí,
holarió, ó milujme svou vlast!
Kdo má rád vlast, ten zbaven je všech strastí,
ó naše vlast, ta dává nám jen slast!

Těž karfiól je nade vše nám drahý,
holarió, ať žije karfiól!
Náš karfiól je cílem naší snahy,
ó karfiól, toť idol nad idol.

Ať navždycky, na věky věků vzkvétá
náš karfiól a naše drahá vlast!
Karfiól jest nad všechny krásy světa
a naše vlast, toť kouzelná je mast!

O XV. scéně (zjevení Romova ducha) vyslovil pochybnosti sám autor. Překladatel se pokusil "volně podle Brechta" i podle Shakespearova Richarda III. napsat její novou verzi:

(XV. scéna)

Ui Krvavé stíny, pryč! Ó slitování!

Hlasy zabitých:

První A všechno to ti nepomůže pranic,
ty hrozby, vraždy bez mezí a hranic.
Arturo, vše je marné. Neboť kořen
tvých zločinů je shnilý. Nevzketou.
Ernesto Roma pod zemí už leží,
však přijde den, kdy dojde na tebe,
marně pak budeš žebrot, klít a slibovat.
Nikdo tě neuslyší. To je úděl zrad.

Druhý Všem ve tvář lhal jsi. Vlastní obličej
v zrcadle nepodaří se ti obelhat!
Podváděls lidi na všech stranách, Uii,
střílel jsi, vraždil. Nad zemí teď plují
duchové zabitých jak nízká mračna.
Zločinem vyšvihl ses, jako vrah
též musíš zhynout. Ignatius Dullfeet
už leží pod zemí, však přijde den,
kdy pro své kosti nenajdeš už ani
hrobaře v zemi, již jsi zhanobil.

- Třetí** Zákeřně zabit pod zemí už leží
Sheet, jehož dal jsi z cesty odklidit
jak mršinu. A pod zemí už leží
i Bowl, jenž uvěřil tvým slibům, Uii.
Za marným cílem městem pochodují
tvé krvelačné sbory. Přijde den,
kdy ani jediný ti nepomůže
z těch hrdlořezů. Bídne zahyneš.
- Čtvrtý** A přijde den, kdy všichni, které
jsi odpravil, se vztyčí, povstanou
i ti, jež ještě skoliš, Arturo,
povstanou lidé, půjdou proti tobě,
celý svět v krvi, ale s pevnou vůlí
zúčtovat s tebou, s tvými zločiny.
Marně pak budeš žebrot, klít a slibovat.
Nikdo tě neuslyší. Přijde smrt.
- Ui** Krvavé stíny, pryč! Ó hrůzo! Střílet! Na to místo!
- Hlasy
zabitých** Jen houšť! Co zbylo z nás, to před kulkou je jisto.

Nutno konečně podotknout, že v notně přepracované verzi Zadržitelného vzestupu Artura Uie, jak ji hraje Berliner Ensemble, je použito několika songů z Brechtovy hry "Kulatolebí a špičatolebí", která vyšla česky v 2. svazku Brechtových Divadelních her (Státní nakladatelství krásné literatury, Praha 1959).

L. K.

Bertolt Brecht: ZADRŽITELNÝ VZESTUP ARTURA UIE

Z německého originálu přeložil Ludvík Kundera. Rozmnožila DILIA v Praze v roce 1960. Odpovědná redaktorka Alena Morávková. Přepis 1998. Redaktorka přepisu Magdalena Štulcová.